

*Nemo dostal partnerku
Koně pomohou kuňce žlutobřiché
Přerostlý brouk, pravěké zvíře...
Amazonie na jihu Moravy*

Vydává:

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

... VAŠE OBLÍBENÉ MÍSTO PRO ODPOČINEK I POUČENÍ

PADL REKORD V NÁVŠTĚVNOSTI!

Nejvíce lidí – 460 969 – přišlo do Zoologické a botanické zahrady města Plzně v roce 2011. To už však od druhé poloviny listopadu neplatí. Konkrétně v poledne 21. 11. procházel branami zahrady již 464 975. návštěvník. Rok 2018 tak přepíše rekord v celkové roční návštěvnosti zahrady. Jaký bude, to bude známo na Silvestra k večeru.

Loni přišlo 452 762 lidí. Čtyřsettisícová hranice poprvé padla roku 2007, přes 300 000 se návštěvnost přehoupla v roce 2003. Pro zajímavost – před 30 lety chodilo do zoologické a botanické zahrady 150–180 000 osob.

Plzeňská zoo patří mezi pět nejnavštěvovanějších zoologických zahrad v ČR a SR a 15 nejoblíbenějších turistických cílů u nás. (mv)

Přání zní: Dlouhá samozřejmost

Letos tomu bylo již 15 let, kdy uprostřed léta vyšlo 1. číslo čtvrtletníku IRIS. V následujících letech byl jeho zrod připomínán s každým kulatějším jubileem. Ne náhodou. Jeho existence nebyla v životě a historii Zoologické a botanické zahrady města Plzně rozhodně nevýznamnou událostí. A byl to i malý zázrak: Jak svižně se narodil, jak rychle si našel cestu ke čtenářům, návštěvníkům, přátelům, obdivovatelům zoologické a botanické zahrady. A do škol. Nejprve v Plzeňském, ale brzy i v Karlovarském kraji. Jak se mu od prvních čísel vedlo v plné šíři naplňovat větu z jeho titulní stránky: Čtvrtletník o Zoologické a botanické zahradě města Plzně, přírodě a ekologii. Jak se vydavateli dařilo bez výkyvů naplňovat jeho ekonomické potřeby.

S přibývajícím věkem časopisu a počtem vydaných čísel ohlédnutí k jeho počátkům ubývá. I to mělo svoji logiku. Z počátečního něčeho nového, navíc s otázkou, jak dlouho se podaří vydávání IRISu udržet, se stávala postupně samozřejmost přicházející s každým končícím čtvrtletím. Takže v jubilejním roce gratulace čtvrtletníku zní: Ať mu ta samozřejmost vydrží ještě hodně dlouho! (vr)

Rok obtěžkaný úrodou

Větve ovocných stromů lámajících se pod tíhou množství plodů. Tolik švestek na každém stromu, že mezi nimi není vidět ani zelené listy. Taková úroda už tu hodně dlouho nebyla! Úrodný rok slibovalo již jaro, doba květu. Jehličnaté stromy rozkvetly v takové síle, že jejich pyl způsobil jednu z největších pylových kalamit v posledních letech. Jaká ale bude

Letošní rok byl bohatý i na semena lesních stromů. Na snímku úroda bukvic – plodů buku lesního. Foto František Hykeš

úroda skutečně, záleželo na dalším počasí. Příroda si veškeré své nástrahy letos odpustila. Ničivé ranní jarní mrazíky se nekonaly, nepřišly ani žádné plošné ničivé vlivy. S výjimkou jednoho: Velkého sucha. Ač se výrazně podepsalo na sklizni zemědělských plodin, ovocné stromy zázračně o rekordní úrodu nepřipravilo. Byla tak velká, že překonala dokonce naše možnosti a síly. Ze stromů spadalo bez užítu značné množství peckovin a ještě více jablek. Možná za rok při pohledu do prázdných větví budeme vzpomínat. (jh)

Foto K. Makoň

Daňčí návštěva v centru Plzně

V neděli ráno 21. října zažila Plzeň kuriózní policejní akci, jež trvala několik hodin a měla několik dramatických momentů. Nejednalo se však o dopadení nebezpečného pachatele, ale o „zadržení“ daňka evropského, který se vydal až do ulic v samém středu krajské metropole. Jeho odchyt zahájilo ráno kolem šesté hodiny hned několik hlídek Policie ČR a Městské policie Plzeň. Nejdříve byl pohyb zvířete nahlášen z lokality Plzeň-Skvřany u Jílkavy. Následně ho hlídka Policie ČR zastihla v Pražské ulici. Zde vběhl do dvora restaurace u Salzmannů. Odtud po vyplašení neukázněným senzacechtivým přihlížejícím vyběhlo opět ven na ulici. Následovalo pronásledování přes městské sady k budově Západočeského muzea. Potom po Americké tř. na křižovatku s Klatovskou a po ní až do oploceného areálu Zemědělského zásobování Na Belánce. Tady celkem pět motorizovaných hlídek policie honičku s majáky ukončilo. Daňek byl uzavřen do oploceného areálu a hlídán do příjezdu veterináře s uspávací puškou. Jediným, kdo se mohl tohoto úkolu ujmout, byl veterinární lékař vykonávající praxi pro Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně MVDr. Jan Pokorný. Jenže ten byl ještě v půl deváté po dvoudenní odborné konferenci v Brně. Daňka za pletem tak do jeho příjezdu hlídali necelých šest hodin dva menší strážníci z odchytkové skupiny. Jan Pokorný dorazil na místo ve 13 hodin a během hodiny zvíře uspal. Následovalo vážení – jeho hmotnost činila 88 kg, naložení a převoz do Kokotského polesí u Bušovic. Bylo to optimální řešení, neboť nebyl znám původ zvířete a nebylo ani jasné, zda pochází z oborového chovu či volné přírody. (km)

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

KDY JINDY SE ZAMĚŘIT NA EKOLOGICKOU PROBLEMATIKU NEŽ V ČASE, KDYŽ JE EKONOMICKÁ KONJUNKTURA.

Mgr. Radka Trylčová, radní Plzeňského kraje pro oblast životního prostředí a zemědělství

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

S volně poletujícími exotickými motýly se návštěvníci od začátku listopadu setkají v nové expozici Filipíny v tropickém pavilonu. Na snímku jedna z baboček (Idea leuconoe).

Foto Taťána Typltová

Poznej kraj, v němž žiješ. Stojí za to!

Rovněž letos bylo jedním z bodů doprovodného programu na veletrhu cestovního ruchu ITEP 2018 slavnostní vyhlášení vítězů velkého soutěžního letního putování Prázdninová štafeta 2018. Do aktuálního ročníku se zaregistrovalo 116 zájemců, aktivně jich soutěžilo 52. Podmínku navštívit alespoň 25 cílů z 50 splnilo 26 dětí.

Ceny vítězům předala Mgr. Ivana Bartošová, náměstkyně hejtmana Plzeňského kraje pro oblast školství a cestovního ruchu. Prvenství patřilo Martinu Buršíkovi, stříbrný se stal Tomáš Hobel, třetí byla Anežka Milková. Odměněno však bylo všech 26 soutěžících. Ti, kteří se umístili od 11. do 26. místa, získali kromě jiných cen speciální komentovanou prohlídku od Zoologické a botanické zahrady města Plzně. I letos stály ceny za nějakou tu prázdninovou námahu. Opět nechyběl zahraniční rodinný zájezd od cestovní kanceláře BUSTOUR FOLTÝNOVÁ a instruktážní vyhlídkový let nad Plzeňskem od firmy TOM AIR.

Chlapce určitě motivovala populární stavebnice LEGO od OPTIK STUDIO Josef Švarc. Cyklocentrum HEPOS darovalo cyklistické doplňky a tábornické potřeby zase LIMAN SPORT. Prvních deset oceněných převzalo tradiční unikátní tričko s logem soutěže a jejich křestním jménem na rukávě. (pl-rd)

Foto Tomáš Tesaf

Navštív – natoč – vyhrať

Pohlédnout na Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně mladýma očima, to je cíl soutěže, do níž lze zasílat sestříhaná i neseštíhaná videa z její návštěvy až do konce června 2019. Soutěž je postavena na fenoménech této věkové kategorií velmi blízkých – mobilním telefonem a sociálních sítích. A na autory úspěšných videí čekají velmi zajímavé ceny – např. zahraniční zájezd, vstupenky na koncert Kabátů; a další přibudou před Vánocemi a před začátkem nové turistické sezóny. Takže slovníkem mladých: Navštív – natoč – vyhrať. Ale ještě před tím rozklikni soutěžim-zooplzen.cz! První soutěžní příspěvek posílala Petra Gottwaldová. (rd)

ŘÁD PRO VÍLU LOMANKU

Západočeská rodina fotografů má další tvář

Jméno Taťany Typltové je čtenářům IRISu dobře známé. Pravidelně je podepsána pod řadou fotografií zvířat z plzeňské zoo. Zde také vznikly před více než deseti lety i její první fotografie. Jejím učitelem byl kolega – profesionální fotograf Jaroslav Vogeltanz. Tehdy ještě chtěla vyniknout jako módní návrhářka. Silné ambice vyniknout se ale naplnily až právě při fotografování. Na rozdíl od mnohých jiných si nikdy nehrála na velkou fotografku, ale dělala vše proto, aby jí opravdu byla. Rychle se zdokonalovala, pořídila si odpovídající techniku. S využitím svých znalostí nafotografovala např. vzácné šumavské vstavače, zásadní pro ni ovšem bylo seznámení se a spolupráce se známým filmařem Václavem Chaloupkem. Díky němu se podílela na novém filmu České televize o afrických zvířatech. Na to, že začínala jako samouk se jí nedá upřít, že zvládla jak technicko-řemeslnou stránku fotografie, tak že má fotografické oko a cit pro kompozici. To potvrdila i její autorská listopadová výstava v prostorách plzeňského hejtmanství. (rd)

Foto Vojtěch Smolík

Nadační fond Elišky Přemyslovny vedle badatelské činnosti uděluje od roku 2015 i řád této české panovnice. Je určen výhradně ženám a oceňuje vynikající občanské zásluhy, mimořádné pracovní výsledky, charitativní skutky, hrdinství a výjimečné činy. Mezi osmi letos vyznamenanými dámami byla rovněž Mgr. Jana Čiháková z Loman u Plas na severním Plzeňsku. Nebylo to první ocenění jejích aktivit, i když tohoto si váží výjimečně. Za všechna předchozí jmenujme alespoň cenu Křesadlo Plzeňského kraje za kulturní přínos či Čestné uznání náměstka ministra kultury.

„Všude, kam Jana Čiháková přijde,“ píše se o ní na webových stránkách nadačního fondu, „buduje naučné stezky, čistí studánky, chrání stromy, zakládá muzea, pořádá výstavy, slavnosti, poutě a adventní koncerty. V této činnosti nepolevila ani v důchodu. A ještě k tomu zvládla zrekonstruovat polorozbořenou hájovnu v Lomanech z roku 1672, v níž vyrůstala. Téměř celý život se věnovala dětem: Byla učitelkou v pohraniční malotřídce, v mateřské škole, ředitelkou základní školy, chvíli také pionýrskou vedoucí; doučovala malé pacienty v pražském Motole...“

Hájovnu Lipovku opravila s rodinou a přáteli doslova z ruin. Pětašedesátiny už oslavila tam. Psal se rok 2005. Napřesrok má premiéru ji vybudované Muzeum smoly – jediné v ČR. Je též její zásluhou, že se znovu dostává významnému vynálezci Ludvíku Očenáškovu, osobnosti nerozlučně spjaté s těmito místy, pozornosti, již si zaslouží. Každoročně pořádá tradiční výstavy betlémské, velikonoční výstavy, vítání jara, otvírání studánek, pramenů a umělých tůňek pro objektivníky. Ty pomáhala v roce 2010 zakládat. Vykopává nad nimi stálý dohled a poskytuje o nich informace kolemjdoucím i návštěvníkům muzea.

Její blízká spolupracovnice Jiřina Hepová o ní napsala: „Je to úžasná žena. Je takovým dobrým duchem Lomanska. Neúnavná, stále pozitivně naladěná a s dalšími velkými plány do budoucna. Prostě naše dobrá víla Lomanka.“ (re)

Foto Jiřina Hepová

Vánoční symbol z korun stromů

Jmélí bílé na jabloni.

Foto František Hykeš

Stejně tak jako stromek patří k českým Vánocům zelené či pozlacené jmélí. Tradice praví, že přináší štěstí. Musí však být darované. Přitom platí, že čím více je na větvičce bílých bobulek, tím větší štěstí přijde do domu. Jmélí zavěšené nad štědrovečerním stolem mělo zase zaručit v příštím roce bohatou úrodu. Pověř je však mnohem více. Prakticky co země, to jiný důvod víry v tento stálezelený keřík. Kde se tento obdiv k jmélí vzal? Zmínky o této posvátné rostlině nalezneme už ve starých řeckých i římských bájích a pověstech. Znalí ji také staří Kelové a Germáni a přisuzovali jí kouzelnou moc. Jmélí považovali za dar nebes, neboť roste v korunách stromů. Na výjimečnosti získalo také tím, že jeho listy jsou zelené po celý rok a nepodléhají tak ročnímu koloběhu. Z botanického hlediska je to poloparazitující rostlina zakořeňující a rostoucí vysoko ve větvích stromů (borovic, jedlí, jabloní, topolů a dalších). Je téměř neznatelná. Umírá až se stromem, s nímž žije.

Jmélí patří mezi léčivky – umí např. snižovat krevní tlak, příznivě ovlivňuje srdeční činnost, tlumí bolesti hlavy a potlačuje revmatické bolesti. Bílé kuličky (nepravé plody) jsou však toxické! (př)

Vedle jedinečných expozic má plzeňská zoologická a botanická zahrada rovněž unikátní dětské hřiště HRÁT SI JE MOŽNÉ I ZA ŠPATNÉHO POČASÍ

Na půdě horní budovy statku Lüftnerka bylo s koncem léta uvedeno do provozu nové dětské hřiště. Objekt pochází z roku 1829 a na počátku tohoto století po záchraně historického statku před demolici byl zrekonstruován jako první. Od té doby sloužil půdní prostor nad stájem hospodářských zvířat k prezentaci zemědělského nářadí, později též k chovu sov.

Hřiště je jediného svého druhu v ČR, protože je interiérové a celodřevěné. Výstavba trvala přibližně čtyři měsíce a výsledné dílo přišlo na necelých 5 mil. Kč.

Děti mohou šplhat různými lávkami v několika úrovních a sjet tobogánem na nádvoří statku. Vedle schodiště a vstupu

pu na půdu od severu mohou využít, což s radostí dělají, rovněž přístup přes symbolický prasečí chlívek, který nabízí i autentické chrochtání.

Hřiště slavnostně otevřeli počátkem září spolu s dětmi tehdejší představitelé Plzně – její primátor Martin Zrzavecký a jeho ekonomický náměstek Ing. Pavel Kotas.

Foto Kateřina Misíková

NOVÝM GENERÁLNÍM PARTNEREM JE VODÁRNA PLZEŇ

Ne sůl, ale voda nad zlato

Novým generálním partnerem Zoologické a botanické zahrady města Plzně se stala v září Vodárna Plzeň, a. s. Obě organizace pojí nejen patriotismus k západočeské metropoli, ale především svědomitý přístup k životnímu prostředí a péči o něj. Vodárna Plzeň v souladu se svou environmentální politikou usiluje o eliminaci dopadů provozovaných činností na jednotlivé složky životního prostředí. Efektivitu daného záměru každoročně prověřuje nezávislý audit systému dle ČSN EN ISO 14001. Plzeňská zoologická a botanická zahrada se pak aktivně zapojuje do různých projektů na ochranu přírody. Ať tuzemských – sýček obecný, chřástal polní, či ve světě – filipínský Talarak, zmije Latifiova.

Nové partnerství bylo veřejně zpečetěno v sobotu 8. září slavnostním předáním symbolického šeku a adopcí vydry říční v expozici Česká řeka. Program pro návštěvníky, zejména děti, v podobě vodní stezky o zajímavé ceny začal už dopoledne.

Významnou finanční podporu zahrady a symboliku nového partnerství ocenil její ředitel Ing. Jiří Trávníček následujícími slovy: „Při naší každodenní práci se zvířaty a rostlinami a cestách

za nimi do různých koutů světa stále více vidíme, že už neplatí původní sůl nad zlato, ale voda nad zlato. Vody si musíme vážít a chránit ji všemi způsoby,“ zdůraznil představitel zahrady a podotkl: „Generálního partnerství s plzeňskou vodárnou si velice vážíme a jsme rádi, že jejím kmotrovským zvířetem u nás je právě akční vydří samec Bonifác.“

(mv)

Předseda představenstva Vodárny Plzeň Mgr. Pavel Šindelář předává šek tiskovému mluvčímu zahrady Mgr. Martinovi Vobrubovi (vpravo).

Foto Kateřina Misíková

Příběhy zvířátek – autorova pátá kniha

Čekání na autorův podpis.

Mezinárodní den zvířat, nebo také ochrany zvířat, se připomíná 4. října. Je spojen se jménem Františka z Assisi, prvního známého ochránce nemocných a opuštěných zvířat. V Zoologické a botanické zahradě města Plzně ho tradičně připomíná Zvířecí sobota s velkým srazem plyšových zvířátek. Letos se v rámci soutěžního a hravého odpoledne uskutečnil navíc slavnostní křest nové dárkové knihy vydané Nakladatelstvím NAVA ve spolupráci se Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně. Nese název Příběhy zvířátek a jejím autorem je Ing. František Hykeš.

V roli kmotra ji popřál šťastnou cestu ke čtenářům náměstek hejtmana Plzeňského kraje Ivo Gruner. „Jsem velice rád, že mohu autorovi pokřtít už druhou z jeho pěti knih. A to přímo v zoologické a botanické zahradě města Plzně. Jde o místo, které dělá čest našemu kraji a prakticky každým dnem je zde něco nového,“ uvedl.

Slavnostní atmosféru křtu, jenž se uskutečnil netradičně přímo v ubikaci žiraf, umocnilo krásné a emotivní vystoupení rodinného orchestru VIVAT FAMILIA pod vedením Olgy Kinzlové. Celou událost zakončenou velkou autogramiádou mile a poutavě provázal známý plzeňský divadelník Zdislav Princ.

„Nejsou to jen příběhy zvířátek, jež se v plzeňské zoo skutečně staly, ale i příběhy jejich chovatelů a dalších lidí, kteří k nim patří,“ řekl František Hykeš. Jedním z nich je třeba Václav Trejbal. V zahradě pracoval 36 let a v jeho péči byly především šelmy – medvědi, tygři, lvi, levharti, ale také vlci a další.

Publikace měla být původně jen malou brožurou. Ale jak přibývalo příběhů, stejně jako štědrých sponzorů, přibývaly i stránky a měnila se její konečná podoba. S celostránkovými fotografiemi se tak stala další z dárkových knih Zoologické a botanické zahrady města Plzně.

O své dojmy v souvislosti s novou knihou se podělil také majitel Nakladatelství NAVA Ing. Ota Rubner. Zdůraznil, že je pro něj, jako vydavatele, velkou ctí spolupracovat s takovou významnou a uznávanou institucí jakou je Zoologická a botanická zahrada města Plzně; s jejím vedením a jmenovitě s autorem Františkem Hykešem. Nová kniha je, jak prozradil, už jeho pátou v pořadí, jež z této spolupráce vzešla. Zatímco první čtyři patřily do kategorie literatury faktu, tato je pokusem o beletrii.

Text a foto PhDr. Vladimír Čermák

Knihu lze zakoupit v prodejně suvenýrů v zoologické a botanické zahradě města Plzně a v knihkupectví Moudrá sova v Plzni na Klatovské tř. a v jeho e-shopu.

Krokodýl filipínský
Foto Kateřina Misíková

Největší atrakcí v nové expozici Filipíny jsou motýli a krokodýli

Na otevření zrekonstruovaného levého křídla Tropického pavilonu nově věnovaného ohrožené přírodě Filipín si museli návštěvníci počkat déle, než se předpokládalo. Uzavřeno bylo na podzim 2016. Dříve patřilo želvám, rybám a především řadu let velké atrakci plzeňské zoo – největším žijícím ještěřům světa – varanům komodským. Budova pochází z 50. let, je jednou z nejstarších v plzeňské zoologické a botanické zahradě a byla původně určena administrativním účelům. První expozice v ní vznikly v letech 1962–64. Současná expozice má podobu skleníku a je plná tropických rostlin. Ze živočichů zde žijí krokodýli filipínští, bojga stromová (ularburong), varaní mindanajští, agamy, gekoni, vodní želvy, zástupci bezobratlých. Speciální expozice věnovaná brakickým (slabě slaným) vodám a pobřežním mangrovovým porostům představuje zvláštní rybu lezce obojživelného. Pozoruhodná je tím, že je schopna pobytu i mimo vodu.

Krokodýl filipínský patří k menším až středně velkým druhům. Obvykle měří do dvou metrů. Jako samostatný druh byl popsán ve 30. letech minulého století, všeobecně jím však byl uznán teprve nedávno. Dlouhá desetiletí byl považován za poddruh krokodýla novoguinejského. Dříve obýval většinu rozlehlejších ostrovů filipínského souostroví. V současnosti přežívá v minimálních počtech pouze na několika místech ostrovů Luzon a Mindanao. Mimořádný pokles jeho populace byl zapříčiněn intenzivním lovem již v třicátých letech 20. století a zejména silnou populační explozí místních obyvatel. V roce 1945 měly Filipíny 17 milionů lidí. O necelých šedesát let později, začátkem 21. století, to bylo již přes 100 milionů.

Nynější odhad v přírodě žijících krokodýlů filipínských se pohybuje mezi pouhými 130 až 200 jedinci. Jejich lov je proto přísně zakázán. Stále však ubývá lokalit vhodných k jejich životu. Obývají bažiny, říční toky, jezírka a jezera se sladkou nebo brakickou vodou. Řada těchto míst byla ovšem přeměněna na rýžová pole, případně rybníky pro chov ryb. Obživou krokodýlů jsou ryby, žáby, ptáci, plazi a menší savci. Na člověka neútočí. V Červeném seznamu mezinárodní organizace na ochranu přírody IUCN jsou zařazeni v kategorii kriticky ohrožených druhů. Patří mezi živočichy, jímž na Filipínách hrozí největší nebezpečí vyhubení.

V expozici jsou dvě samice krokodýla filipínského. Vylíhly se v Krokodýli zoo Protivín v roce 2013 a do Plzně byly zapůjčeny.

V té souvislosti lze zmínit, že plzeňská zoo rozmnožila ve své historii tři druhy krokodýlů. Mládě kajmana žakaré z roku 1980 bylo prvním narozeným v tehdejší Československu. Chovný pár krokodýlů čelnatých žijící ve specializované expozici Akva tera na Palackého tř. má na kontě od poloviny sedmdesátých let minulého století 120 malých krokodýlků. Posledním rozmnoženým druhem byl krokodýl siamský.

Největší atrakcí nově otevřené expozice jsou krokodýli filipínští a samozřejmě exotičtí motýli

volně létající v prostoru. Není žádnou výjimkou, že usednou i přímo na návštěvníky. Ve 12,30 hod. se koná jejich komentované krmení. Vede je obvykle přední český odborník na motýly – pracovník plzeňské zoologické a botanické zahrady Vlastimil Cihlář.

Expozice navazuje na sousední expoziční celek Talarak s ptáky a savci. Obě představují mizející přírodu na Filipínách a ochranné snahy Zoologické a botanické zahrady města Plzně při její záchraně. Podle ředitele zahrady Ing. Jiřího Trávníčka jsou Filipíny jedním z nejvíce zničených území na světě. „Madagaskar, Filipíny a dalších několik zemí světa jsou zdevastované lidmi. Zoologické a botanické zahrady na celém světě se domluví, že budou zachraňovat rostliny a zvířata z Madagaskaru, Filipín a dalších postižených teritorií. Naše je samozřejmě mezi nimi,“ podotkl.

Slavnostního otevření nové expozice 5. listopadu se zúčastnili představitelé města Plzně. Pozvání přijali náměstci primátora Mgr. Martin Baxa, Ing. Pavel Kotas, Ing. Petr Náhlík a Bc. Eva Herinková. Ředitel zahrady Ing. Trávníček jejich prostřednictvím poděkoval vedení města za prostředky na rekonstrukci levého křídla pavilonu a vybudování filipínské expozice. Ve dvou etapách to bylo 16 mil. Kč. Poněvadž většina přítomných politiků už v novém vedení města nezasedne, využil tuto příležitost ředitel rovněž k poděkování za dosavadní spolupráci a podporu zahrady.

O generální rekonstrukci zmíněné budovy se postarala firma Silba-Elstav, s.r.o., společně se svými subdodavateli. Autorem umělých skal v interiéru byl Ing. Jiří Gábrys.

(kola)

Foto ze slavnostního otevření filipínské expozice Kateřina Misíková.

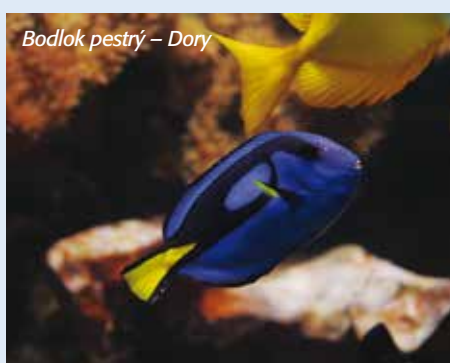

Nemo dostal partnerku. Ta má premiéru se žralůčkem.

Velké korálové akvárium ve specializované expozici Akva tera na Palackého tř. má dva nové obyvatele. Bodloka pestrého a žralůčka okatého, který sem přesídlil ze Světa v podzemí.

První z ryb doslova září jasně modrou barvou přerušenou výrazně tmavým pruhem podél hřbetu. Je neustále v pohybu, vytvále plave a hledá potravu. Umí rychle měnit intenzitu svého zabarvení dle momentálního stresu a nálady. Z akvaristického hlediska není ničím výjimečným. Jenže od uvedení dnes již kultovního filmu Hledá se Nemo je filmovou hvězdou. Je to jeho přítelkyně Dory, od roku 2016 hlavní hrdinka dalšího „rybího“ filmu nazvaného – jak jinak než Hledá se Dory. Klaun očkátý alias Nemo žije v jednom exempláři rovněž ve Velkém korálovém akváriu, jejich páreček se prohání v dalším akváriu naproti.

Žralůček okatý je paryba z řádu malotlanců, kam patří například i žralok obrovský, který dorůstá délky až 18 m. To žralůček se musí spokojit maximálně s metrem. Ve své domovině v okolí ostrova Nová Guinea a na severu Austrálie (možná i na některých dalších místech) se vyskytuje poblíž korá-

Bodlok pestrý – Dory

lových útesů do hloubky maximálně 50 m. Lze ho najít rovněž v prohlubních zaplavovaných přibojem. Druhové jméno dostal podle černých skvrn po celém těle. Za každou prsní ploutví je jedna obzvlášť velká. Poněvadž vypadá jako oko nějakého velkého zvířete, používá ho jako ochranného prvku před nepřáteli. Přes den žralůček většinou odpočívá v různých dutinách, aktivní je v noci. Je

Žralůček okatý

masožravý. Při hledání potravy spíše „chodí“ po dnu, než by plaval.

„To je také důvod zakalené vody v akváriu,“ vysvětluje vedoucí expozice Akva tera Jiří Doxanský. „Uvažujeme proto,“ dodává, „o rekonstrukci akvária. Svému účelu slouží již osmnáct let a veškerá technologie je zastaralá.“

Foto Jiří Doxanský

Zajímavá výuka

Kdo se touto inspirací nakazí další?

Dětské oddělení Městské knihovny v Klatovech se zúčastňuje soutěže pro malé čtenáře Zoologické a botanické zahrady města Plzně a Sdružení IRIS Poznávejte přírodu a za odměnu přijedte do zoo pravidelně od jejího prvního ročníku. Ten letošní už byl pátý. Ale není zde jediným prostředkem, který má probudit v dětech zájem a vztah k přírodě. Knihovnice Marta Freiová vymyslí soutěž inspirovanou přírodou téměř každý měsíc. Ve své skromnosti sice hned řekne, že vzorem ji byly kolegyně z Plzně. Ano, na některých soutěžních listech je po straně vytištěné malými písmenky jméno knihovnice z lobežské pobočky Knihovny města Plzně Zuzany Mišterové. Ale to vůbec klatovskou aktivitu nijak nesnižuje. Kde se vzal prvotní nápad není zase až tak důležité. Hlavní je, že se ho ujal někdo obětavý a dále ho rozvíjí.

„Přes léto se snažíme děti s pomocí knih naučit poznávat naše kytíčky. A když přijdou na řadu zvířata, kvíz je provázaný se soutěží ze zoologické zahrady. Soutěžíme ale také v zimních měsících, když příroda spí. I v nich se dá vymyslet plno zajímavých otázek,“ rozpovídá se duše projektu Marta Freiová.

Na místo dalších slov vytáhne ze zásuvky několik papírů. Na některých jsou jen otázky, na jiných je doprovázejí veselé obrázky. Třeba jako ty, které představují přelomový měsíc březen. Končí v něm přece zima a začíná jaro. Alespoň kalendářně. Nebývalo to ale vždy tak pravda. Jinak by nevznikla pranostika, že březen, to někým vlezem. Na vás, dětská čtenářka, abyste ze tří odpovědí vybrali tu jedinou správnou. A chcete-li si vysloužit závěrečnou odměnu v podobě bonbonů, samolepek, smailíků nebo jiných maličkostí, musíte prokázat znalosti

i u dalších 12 úkolů. Schválně – jak byste odpověděli na následující otázku vy? Název měsíce března je odvozen od: a) kvetoucích bříz, b) březosti zvířat, c) březňáčků čili zajíčků narozených brzy zjara. Kdo si myslí, že a) odpověď je správná, má pravdu. Ale on se nemýlí ani ten, kdo vsadil na bččko. Prostě ne všechno je vždy jednoznačné. I takové poznání je pro děti užitečné. A víte, čím je březen asi nejpozoruhodnější? Každoročně začíná ve stejný den jako listopad.

Zvířecí kvíz má 17 otázek. Některé možnosti odpovědí jsou úsměvné a děti okamžitě poznají, že je zbytečné se nad nimi zamýšlet; jsou legrační a lehké. Přece klokan v paneláku určitě nežijí. I když někteří lidé v nich dokáží chovat všelicos... To naopak tahle otázka z nelehčích není: Dokáže lev příst jako kočka? Která z možností je správná? ANO! Předě jako jiné kočky. NE! Lev nikdy nevrní. Věřme internetu a chovatelům, že i lev vrní, ale trochu jinak než kočky. A ještě jedna zášklbná otázka na konec: Jak dlouhý je jepičí život? Prostě jepičí! Jediný den! Představte si, co všechno chudák jepice musí za čtyřicet hodin stačit! Neuvěřitelné a hlavně nepředstavitelné!

A jaký je o soutěži mezi dětskými čtenáři zájem? „Dnes je taková doba, že to musíte dětem naservírovat zajímavým způsobem, aby je to nadchlo a musíte je motivovat. Povede-li se to, je to poloviční úspěch,“ je přesvědčena knihovnice. „Některé děti jsou trpělivější, jiné při prvním neúspěchu končí. Tak jim musíte pomoci, povzbudit je. A třeba jim i říct, že v životě není nic zadarmo,“ dodá a pokračuje: „Loni jsme například soutěžili ve znalosti léčivých bylin. Měli je i ve skleničkách se jmenovkami. Samotné výstavy by si málokteré dítě vůbec všimlo,“ soudí paní Freiová. „Ve

spojení se soutěží měly léčivky ale docela slušný ohlas. A hlavně: Každý počín, který děti osloví a je ve jménu přírody, je záslužným činem. Proto podporujeme soutěž Poznávejte přírodu a za odměnu přijedte do zoo, proto jsme ji ještě rozšířili a obohatili o naše aktivity,“ uzavírá obětavá knihovnice.

Foto Tatána Tylptová

Která šelma umí nejrychleji běžet? Tak na tuto otázku odpověď nedostanete. Při návštěvě plzeňské zoo ji však určitě objevíte.

Projekt Sloni na Mži – v roce 2019 hotovo!

Rozšíření Zoologické a botanické zahrady města Plzně o expozici slonů je v podobě vize starší deseti let. Původně měla být vybudována, rovněž z evropských peněz, ještě před novým areálem afrických zvířat otevřeném v roce 2010. Chvilu se zdálo, že obě stavby na sebe naváží. To už pod krásnou marketingovou značkou Sloni na Mži. Jenže realita byla složitější, než se původně předpokládalo. Bylo třeba vykoupit pozemky, protože stavět se má mimo stávající areál zahrady. Se soukromými majiteli byla domluva celkem snadná, horší to bylo se státem. Ačkoliv se jedná o záplavové území, nivní louky v údolí Mže, směna za jiné pozemky trvala několik let. Přijatelným řešením se staly kolem roku 2015 až pole u Vsi Touškovy na Jižním Plzeňsku, které se jako historický majetek vrátily znovu městu Plzni. Studie proveditelnosti se musela vypořádat s problematikou protipovodňové ochrany staveb, ale i rozlehlejšího území podél řeky. Souběžně s tím se hledaly možnosti financování. Jako jediný reálný zdroj investičních prostředků se ukázala opět dotace z evropských peněz ve třetím finančním plánovacím období po roce 2021. Návrhy budovat expozici postupně v etapách a převážně z národních finančních zdrojů se jeví jako problematické a nejisté.

V roce 2017 dalo zastupitelstvo města Plzně souhlas k zahájení projekčních prací. Byl to první velký krok na cestě od smělého záměru k realizaci. Expozice se slony a další doprovodné stavby totiž nejsou lacinou záležitostí. V současných cenách se hovoří přibližně o třech čtvrtinách miliardy korun.

O aktuálním stavu projektových prací, ale i o tom, co jim předcházelo, hovořila redakce IRISu s ředitelem Technického úřadu města Plzně Ing. Jiřím Kozohorským a vedoucím odboru investic Ing. Pavlem Grisníkem.

„Vzhledem k tomu, že zřizovatelem zoologické a botanické zahrady je město Plzeň a my jsme jeho odborným útvarem v dané oblasti, je logické, že projektová příprava investiční akce je v naší gesci. Na základě zpracované studie stavby, ta byla hotova v roce 2016, a usnesení zastupitelstva bylo prvním krokem vypsání výběrového řízení na zhotovitele projektové dokumentace. Jsme velice rádi, že ho vyhrál renomovaný pražský projektový atelier AND. Už od přípravy takové stavby, jakou jsou Sloni na Mži, si musí všichni zúčastnění uvědomovat její projektovou, technickou a stavební náročnost, její specifickou a samozřejmě také vyšší nákladů. Bez jakéhokoliv pejorativního podtextu nestavíme kurník pro slepice, ale technicky náročný, moderní a maximálně funkční areál. A kolektiv AND má všechny předpoklady odvést kvalitní dílo. Ateliér projektoval sloninec pro pražskou zoo, jsou to její kmenoví projektanti, mají i další zkušenosti s atypickými stavbami. Společnou snahou všech zúčastněných je vybudovat nejen návštěvnický atraktivní expozici pro slony indické, ale dát jí takové parametry, aby se v ní mohli také rozmnožovat. Na všechna jednání jsou proto jako samozřejmost zváni zástupci zoologické zahrady, proběhlo několik odborných setkání s evropským koordinátorem chovu těchto zvířat.

Vedle náročných aspektů zoo-chovatelských se musí projektanti vyrovnávat i s neméně složitými otázkami protipovodňové ochrany staveb i celého přiléhajícího území. Množné číslo je zcela na místě, protože už v první etapě se počítá, že v novém areálu u silnice do Radčic bude nabízeno návštěvníkům vedle dominantního slonince také tisíc míst v restauraci, pohled do tábora afrického etnického kmene. Nová část musí být propojena se stávající zahradou lávkou přes komunikaci Pod Vivicemi v místech výběhu žiraf. Na ni musí navazovat kapacitní pokladny a další návštěvnický servis.

Je až zarážející, kolik otázek a detailů, ale pro funkčnost areálu naprosto nezbytných, musí projektanti vyřešit. Je např. známo, že indiští sloni jsou poměrně tvrdohlavá zvířata. Jenže když se jeden při cestě mezi jednotlivými částmi expozice zastaví, nemohou ostatní za ním stát ve frontě.

Náročným úkolem je vyřešení vodního hospodářství. Je to obrovské množství vody, které bude v expozici cirkulovat. V pražské zoo je pod expozicí několik vodních nádrží.

Projektové práce pokračují plynule podle harmonogramu s cílem ukončit je v roce 2019.“ (r)

Jedinečný pohled: osm lvů pohromadě

Od druhé listopadové dekády, poté co chovatelé opět spojili všechny lvy v jednu skupinu, se naskytá návštěvníkům plzeňské zoologické a botanické zahrady jedinečný a výjimečný pohled: Mohou vidět pohromadě až osm lvů. Samce, dvě samice a pět různě starých mláďat. Květnová trojčata jsou věkově uprostřed. Kurátorka chovu Ing. Lenka Václavová odhaduje, že současný počet lvů uvidí návštěvníci ještě přibližně půl roku. Potom se budou jednotlivá mladá zvířata stěhovat k novým chovatelům. (zh)

Samotný tygr jen do jara

V první polovině září opustila plzeňskou zoo samice tygra ussurijského Tsamara. Musela být utracena pro těžké zdravotní potíže spojené s věkem. Bylo jí 18 let, v přírodě se přitom tygři ussurijské dožívají 14 až 15 let. Že vše špatné je k něčemu dobré, platí i v tomto případě. Nyní se expozice opravuje a na jaře se očekává příjezd nové mladé samice. Ta by měla být předpokladem pokračujícího úspěšného odchovu tygřat. Tsamara už byla za reprodukčním horizontem. (zh)

Prozatím je ve výběhu pouze tygří samec. Foto Kateřina Misíková

Skalničkáři z Česka a Slovenska obdivovali plzeňskou botanickou zahradu

Letošním pořadatelem již 42. setkání zástupců alpinkářských organizací z České a Slovenské republiky byl ve dnech 14. až 16. září plzeňský Alpinum klub. Sešlo se na něm více než 40 členů z osmi českých a tří slovenských klubů.

Součástí sobotního odpoledního programu byla také návštěva Zoologické a botanické zahrady města Plzně. V Environmentálním centru Lůftnerka pro ně byla připravena hodina přednáška Mgr. Václava Peškové na téma historie a současnost botanické zahrady se zaměřením na skalničky. Poté následovala dvouhodinová návštěva některých botanických expozic a zahradnického zázemí pod vedením Ing. Tomáše Peše. Skalničkáři si prohlédli zejména jednu z největších ryze botanických expozic v zahradě, která se dále rozrůstá o nové rostliny, a je věnovaná biotopům evropských horstev. (Na fotografii.) Během návštěvy zahrady navázali hostitelé kontakty s některými alpinkářskými kluby. (vd)

Foto Václava Peškové

První premiéřská návštěva zahrady

V podzimním sluncem prosycené a návštěvníky zaplněné Zoologické a botanické zahradě města Plzně se na sv. Václava (28. 9.) uskutečnily křtiny nejmladší, dvouměsíční samičky (*27. 7.) lva berberského. Jméno Luisa jí vybral plzeňský politik Roman Zarzycký podle známé knihy Luisa a Lotka a jména své dcery Loty. V chovatelských mezinárodních záznamech bude mládě vedeno pod jménem Esma. Při příležitosti křtin navštívil zahradu i premiér vlády ČR Andrej Babiš. Mimo jiné nakrmil žirafy. Je to pravděpodobně zcela poprvé, kdy ve svém funkčním období zavítal do plzeňské zoo aktuální předseda vlády. Před lety zde byl krátce před zvolením do funkce premiéra Vladimír Špidla.

Foto Jaroslav Vogeltanz

Partnerství symbolizované vydrou Bonifácem

Rok 2018 přinesl nové partnerství zoologické a botanické zahrady s významnou městskou společností – Vodárnou Plzeň. Na pár otázek jsme se zeptali předsedy jejího představenstva Mgr. Pavla Šindeláře.

Co Vodárna Plzeň a péče o životní prostředí?

Odpovědným přístupem se snažíme eliminovat dopady naší činnosti na jednotlivé složky životního prostředí. Předcházíme vzniku ekologických havárií a podporujeme znovuvyužití odpadů vznikajících v důsledku našeho působení. Společnost se může pochlubit mimo jiné i certifikací v oblasti ochrany životního prostředí a hospodaření s energiemi.

A jak to je konkrétně s vodou, která je Vodárně nejbližší?

Naším cílem jsou minimální zásahy do přirozeného prostředí. Zjednodušeně můžeme říct, že vodu odebereme z řeky Úhlavy, tu po úpravě využijí

plzeňské domácnosti i průmyslové podniky a následně ji vyčistíme na kvalitu srovnatelnou s jakostí vody v řece Berounce, kam ji následně vypouštíme.

V rámci spolupráce se zoo jste adoptovali vydru. Proč právě ji?

S ohledem na naši činnost se samo nabízelo vybrat nějakého zástupce z působivé expozice Česká řeka. Bonifác je velice hravý a zábavný; věřím, že může být ideálním symbolem úspěšného partnerství.

Kdy jste byl naposledy v zoo a máte nějaké oblíbené zvíře – oblíbenou expozici?

Do plzeňské zoo chodíme s rodinou zhruba šestkrát za rok. Naposledy jsme byli v zoo v září. Vždy se zastavíme u tučňáků a žiraf.

Foto Josef Adlt

Dětský pichlavý zážitek

Mezi roztomilé přírůstky léta 2018 v plzeňské zoo patří již osmé mládě jihoamerických stromových dikobrazů kuanu obecných. Žijí v Amazonském pavilonu ve společné jihoamerické expozici s drápkatými opičkami. Pavilon byl postaven díky dotaci ROP Jihozápad v rámci projektu Stopy člověka v přírodě v roce 2014. Chov se v Plzni daří a co do množství mláďat je v tuzemsku nejúspěšnější. Ta postupně obohacují kolekce zvířat v dalších zoo. Štafetu chovu převzali Plzeňané od zlínské zoo, kde se narodila i chovná samice.

Podle webu zootierliste.de chová kuanu obecné 18 evropských zoologických zahrad. Jedná se o lesního, býložravého, převážně samotářského živočicha. Má ovjivý ocas. Ve dne spíše odpočívá, v noci vyrazí na výpravu. Barva mláděte je rezavá, ale vydrží mu jen několik týdnů.

Plzeňská zoo nyní chová čtyři druhy hlodavců příbuzných dikobrazům: u Sibiřského srubu klasické dikobrazy, v Tropickém pavilonu dikobrazy neboli osináky filipínské z ostrova Palawan, v africkém nočním pavilonu osináky africké.

Kmotrem osmého mláděte kuanu obecného se stala koncem října plzeňská dětská skupina Hangárek. Poněvadž se jedná o samečka, vybrala mu jméno Humberto. Děti doprovodila vedoucí dětské skupiny Mgr. Soňa Kratochvílová.

Foto Kateřina Misíková

Na amfiteátr přiletěl drak

Letošní tradiční setkání kmotrů očima žáků základní a mateřské školy Ludvíka Očenáška v Dolní Bělé

V letošním školním roce jsme se ještě ani nerozkoukali a už tady byla první příležitost vyrazit na výlet. Ze zoologické a botanické zahrady v Plzni přišla pozvánka na setkání kmotrů zvířat. A my kmotři, díky každoročnímu sběru starého hliníku, jsme už několik let. Pod jménem školy – ZŠ a MŠ Ludvíka Očenáška Dolní Bělá a žákyň Elišky Houškové – jsme uvedeni jako kmotři u dvou chřestýšů diamantových. Musíme se pochlubit, že díky 1. místu ve sběru této odpadové suroviny (637 kg) v loňském školním roce, jsme za odměnu získali od pořadatelů akce celodenní zájezd do zoo v bavorském Lohbergu a na Velký Javor. Vraťme se však k setkání kmotrů: Jak je u nás obvyklé – nepřišli jsme s prázdnou. Protože do oficiálního podzimu zbýval jediný den a začínalo foukat ze strniště, vyrobili jsme společnými silami obřího draka s dlouhatánským ocasem, na který jsme použililobal jako odkaz na náš úspěch ve sběru hliníku. Po společném programu a videoprojekci v amfiteátru, kde jsme se dozvěděli mnoho zajímavého o chodu zoo, o nových přírůstcích a o plánech do příštího období, se všichni zvedli ze sluníčkem vyhřátých laviček a odebrali se v doprovodu průvodců na prohlídku zoo. Řada účastníků setkání si odnášela i pěknou odměnu z tomboly, jež byla letošní novinkou, nebo z informačního stánku. Díky setkání kmotrů jsme se dostali do těsné blízkosti mnohých zvířat. Nám se nejvíce líbilo krmení dlouhonohých a dlouhokrkých žiraf, jejichž mlsné jazyčky se pro čerstvé listy natahovaly až těsně nad naše hlavy. Díky připravenému programu jsme v „naší“ zoo prožili opět nezapomenutelné odpoledne a už se těšíme na příští setkání.

Foto Jaroslav Bican

Zoologické zahrady III. tisíciletí

**Letošní krajská environmentální konference
byla věnována ochraně přírody a jejím formám**

Zájem je rok od roku větší

Zoologická a botanická zahrada města Plzně věnuje od počátků nového století velkou a soustavnou pozornost environmentální výchově, vzdělávání a osvětě, především mladé generace. Nikdy se nesnažila suplovat poslání školy, ale od počátku nabízela environmentální výukové programy využívající jedinečnosti zoologické a botanické zahrady nebo nabízející všestrannější pohledy na ekologickou problematiku. Společně s tím si předsevzala poskytovat učitelům environmentální metodickou pomoc, pořádat pro ně vzdělávací konference. První z nich se uskutečnila ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí v roce 2004. V příštích letech následovaly další. Po krátkém přerušení této slibné se rozvíjející tradice na ně nyní navazují pravidelné podzimní krajské environmentální konference pro pedagogické pracovníky. Na jejich uskutečnění se podílejí Plzeňský kraj, Fakulta pedagogická ZČU, Sdružení IRIS a Zoologická a botanická zahrada města Plzně. Ta letošní byla věnována formám ochrany přírody a člověku jakožto nepříteli, ale i ochránci přírody. Co do počtu účastníků měla rekordní návštěvnost. Přednáškový sál Environmentálního centra Lüftnerka byl zaplněn do posledního místečka. Na úvod emotivně vystoupil ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček. Na základě poznatků z řady zahraničních cest varoval před stále větší a nenávratnou celosvětovou devastací životního prostředí a ekosystémů včetně jedinečných a nenahraditelných.

Největším zlem jsou fosfáty z praček a myček

Koncepci ochrany přírody v Plzeňském kraji a „krajský pohled“ na problematiku Národního parku Šumava objasnila v úvodním vystoupení krajská radní pro oblast životního prostředí a zemědělství Mgr. Radka Trylčová.

Za nejaktuálnější úkoly při ochraně životního prostředí označila boj s šířící se kůrovcovou kalamitou i v Plzeňském kraji, problematiku sucha, znečištění povrchových vod a rychle postupující erozi zemědělské půdy.

Uvedla, že kraj vynaložil v roce 2018 na vodohospodářské stavby – vodovody, kanalizace a čistírny odpadních vod – 85 milionů korun. Je stále zřejmější, že dostatek pitné vody se stává i u nás velkou otázkou dne. Jde o to s ní nejen šetřit, ale nutné je vrátit krajině schopnost jímát dešťovou vodu. Tou je třeba ve stále větším rozsahu všude, kde to lze, nahrazovat pitnou vodu. Za další problém, který před dvaceti lety ještě prakticky neexistoval, označila radní potlačování znečištění vodních nádrží sinicemi. Ačkoliv studie na vyčištění vodní nádrže Hracholusky bude hotova až koncem listopadu, již nyní je zřejmé, konstatovala, že největším zlem jsou fosfáty z praček a myček.

Na adresu Národního parku Šumava poznamenala, že vedení kraje se určitě nestaví proti ponechání části zdejších partií v režimu divočiny, ale prosazovaná plocha se mu zdá vzhledem k celkové rozloze území přílišná. Zmínila rovněž nutnost, aby nepřestalo být pohoří významným středoevropským rezervoárem vody, rychlé obnovy tamních lesů zdecimovaných ničivými vichry, tak především nedávnou masivní kůrovcovou kalamitou.

Po desítkách let se vrátili na Čerchov tetřevi

Divočině ponechaná příroda existuje na západě Čech nejen na Šumavě, ale nově také v Chráněné krajinné oblasti Český les. Z hlediska ochrany přírody jsou bezzásahová území vrcholem ochrannářských snah a navazují na předchozí ochrannářský management. To bylo téma dalšího přednášejícího – Bc. Miroslava Žížky, DiS., ze Správy Chráněné krajinné oblasti Český les. Z 80 procent pokrývají území lesy, na 20 procentech je bezlesí, z něhož orná půda zaujímá pouhé jedno procento. Naopak značně rozšířené jsou travní porosty – pastviny a louky. Velká část z nich je neobhospodařovaná.

Kriticky ohrožený hořeček mnohotvarý český. Kdysi početné porosty na pastvinách v Pošumaví se zredukovaly vlivem změny hospodaření na ojedinělé výskyty. Foto (repro)

Díky přírodě blízkému hospodaření Domažlických městských lesů ve vrcholových partiích Čerchova, jež chodskému městu historicky náleží, se sem po sedmdesáti, osmdesáti letech vrátil tetřev hlušec. Status divočiny rozhodně prospěje k rozšíření jeho populace.

Aktivita dobrovolných ochránců jsou nenahraditelné

Zatímco v části lesních porostů je bezzásahový režim čili divočina z ochrannářského hlediska pro přírodu tím nejlepším, ve většině maloplošně zvláště chráněných územích se dosahuje požadované biologické rovnováhy v zájmu chráněné vegetace a fauny složitým managementem. Platí to především pro travní porosty. Například v CHKO Český les posečou ročně kolem 70 ha těchto ploch ručně křovinořezem. Jinak by agresivní travní a další druhy vytlačily chráněné rostliny a výrazně změnily biotop i z hlediska životních potřeb v něm žijících živočichů. Při manuálním sečení luk a pastvin nebo jejich vypásáním ovci, případně kozami, a odstraňování náletových dřevin jsou profesionálním ochráncům velkými pomocníky jejich dobrovolní pomocníci z řad Českého svazu ochránců přírody. Na konferenci jeho aktivity představil Jakub Hromas, člen představenstva Ústřední výkonné rady ČSOP, předseda základní organizace ČSOP Šumava. Péče o zvláště chráněná území je pro ni jednou z priorit. Ročně v nich pokosí kolem 15 ha travních porostů, další plochy – kolem 10 ha – udržují pastvou. Chovají základní

stádo 20 plemenných bahnic a jednoho plemenného berana tradičního plemene šumavka. Ovce mají zásluhu též na záchraně jedné z mála lokalit kriticky ohroženého hořečku mnohotvarého českého. Management místa jeho výskytu vyžaduje i ruční provzdušňování (vertikalaci) drnu. Organizace rovněž provozuje šumavský pozemkový spolek. Pozemkové spolky jsou poměrně novou formou činnosti ČSOP umožňující úzkou spolupráci s majiteli pozemku, o nějž ochránci pro jeho přírodní hodnoty pečují. Lokality si od vlastníků dlouhodobě pronajímají nebo je od nich vykupují.

Důstojný soused národního parku

Dvojprednáška Mgr. Vladislava Houdy a zástupce ředitele Přírodního parku Bavorský les Johanese Matta byla pozvánkou do pobytového environmentálního výukového centra v Krsech na severním Plzeňsku, ale především informací o jedné z bavorských forem ochrany přírodně hodnotného území. Zatímco Národní park Bavorský les vyhlásila zemská bavorská vláda a je státní institucí, sousední přírodní park je spolkovým útvarem. Na principu dobrovolnosti a společného zájmu sdružuje řadu subjektů od obcí a měst, přes podnikatele až po jednotlivce. Stará se o vzácné rostliny a živočichy, revitalizuje vodní toky do přírodní podoby, pečuje o informační systém, dbá na soulad mezi rekreací a ochranou přírody a krajiny, udržuje turistické cesty. Vybudoval již více jak 40 naučných stezek. Má vlastní pozorovací stanice. Samozřejmě nechybí centrum pro ekologickou výchovu. Provozuje pasivní – v německé terminologii sluneční – dům. To ale není zdaleka vše z jeho pestré činnosti. Je zřizovatelem lyžařského muzea a modelové železnice – největší ve východním Bavorsku. Patří mu hraniční nádražní budova v Alžbětíně. Zde se nejen prezentuje veřejnosti, ale část objektu proměnil v Evropské centrum netopýrů.

...

Druhá část přednášek byla zaměřena na podíl zoologických zahrad při záchraně živočišných druhů ohrožených vyhynutím, a to jak v místech jejich přirozeného výskytu (in situ), tak v péči člověka (ex situ). První formu reprezentuje v plzeňské zoo především záchraný program pro zmizelou Latifovu v íránském údolí Lar, druhou potom jediný chov nosorožce indického v ČR a SR.

Ing. František Hykeš

Foto Pavla Bajerová

*Agama filipínská
(Hydrosaurus pustulatus)
v nové expozici Filipíny.*

Foto Taťána Typltová

Jany Milasové, ředitelky MŠ v Příchovicích Ptáčkové se nazobou, my si zavzpomínáme

Přiznám se, že když se mi ptala jedna z maminek, zda neplánujeme v červnu výlet do nedalekého Luhu u Horšic na Den s Lesy České republiky, vůbec jsem netušila, o co se jedná a co od toho dopoledne můžeme očekávat. Tím více jsem

byla, a samozřejmě i děti, překvapeni. Hned po příchodu na místo jim zážitky plnily jak mysl, tak srdíčko. Dobrodružná pro ně byla už cesta do Horšic. Vydali jsme se linkovým autobusem, dál jsme ale museli spoléhat jen na vlastní nohy. Přivítaly nás fanfáry na lesní roh a srdečně nás vítal živý maskot – žabák. Pak jsme střídali jednu soutěžní disciplínu za druhou. Nic jsme nevynechali, ani střelbu ze vzduchovky. Trefit terč se pokusily i ty nejmenší děti.

Do Luhu jsme přijeli hodně brzy a u lesní chaty – centra pedagogiky Lesní správy Přeštice ještě nebylo moc dětí. Všechno jsme si do sytosti prohlédli a vyzkoušeli. Myslivecké trofe-

je a vycpaná zvířata vidělo leckteré dítě vůbec poprvé. Moc se jim líbilo tvoření z přírodnin, mohly si vlastnoručně udělat medaili z březových koleček, ani na šňůrku na zavěšení na krk lesáci nezapomněli. Odměny za šikovnost jen znásobovaly dětskou soutěživost a odhodlání co nejlépe uspět při plnění jednotlivých úkolů. Největší ohlas měly omalovánky s lesnickou tematikou. Ale dárků bylo mnohem víc: výstražné pásky do tmy, pravítka, papírové čepice, pexesa a těch dobrot, jež pořadatelé připravili! Opekli

jsme si buřty, snědli meloun, osvěžili se limonádou a nanukem, do kapsy na cestu si vzali tatranku.

Starší děti si odnášely i nové poznatky a vědomosti – viděly živého kůrovce, správně lýkožrouta smrkového, dozvěděly se, co je lesnický harvestor, skládaly puzzle ze stromových výřezů; naprosto je uchvátily ukázky sokolnictví, sledovaly lesní pedagogiku. Viděly včeličky v proskleném úlu a na velké bílé plátno pro ně malovaly kytičky. Ti odvážnější si nasadili i základní včelařovu pomůcku – kuklu.

Před odchodem z lesa jsme se svezli na koňském povozu. Byl to zážitek, o kterém všechny děti doma nadšeně vyprávěly. Tím spíš, že nás paní kočí neprovezla jen kolem hájovny, ale dovezla nás skoro až do Horšic. Po celodenním caprtání po atrakcích to bylo příjemné. A také jsme se nemuseli střídat v nesení dárků, které naše školka od přeštických lesáků dostala. Památkou a vzpomínkou na moc pěkný červený den byla taška s plyškem, budkou pro sýkorky a krmítkem. Pokud se bude Den s Lesy ČR opakovat, příchovicí mateřinka na něm určitě nebude chybět!

(r)

Foto Jana Milasová

V království rostlin

Slušelo jim to ve školních lavicích i dřevěném kohoutu

Jiřinkám poslední léta nepřeji. Ač pocházejí z Mexika a Guatemaly a dalo by se předpokládat, že na horko a sucho jsou zvyklé, pravda je taková, že vyšlechtěné odrůdy bez pravidelné a bohaté závlivky jsou omezeně kvetou. To postihlo řadu pěstitelů i letos. Rozsáhlou kolekci těchto rostlin ve Výzkumném ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoních, stejně jako sbírku dlouholetého a známého plzeňského pěstitelé Vlastimila Hucla z Červeného Hrádku. Ten už se největší výstavě jiřinek v Plzeňském kraji v zoologické a botanické zahradě na statku Lüftnerka pro nedostatek reprezentativních květin nezúčastnil po druhé. Z ostatních stálých vystavovatelů posledních let už ale nechyběl nikdo. I když počty jiřinek byly menší. Jen Petr Bohdan z Plzně-Radčic vystavoval v obvyklém rozsahu. A jeho velkokvěté odrůdy zářící všemi odstíny barev byly opět letos mezi návštěvníky jednoznačnými favority. „Záhony mám v nivě Mže. Vlhčí mikroklima jiřinkám prospívá. Zejména v horkých a suchých letech, jaké nyní prožíváme,“ pochvaloval si pěstitel. „Zalévat jsem ale musel,“ přiznává. „O dovození jsem vynechal a hned se to projevilo jak na nasazení poupát, tak na velikosti květenství.“

Vzhledem k termínu výstavy nepostihl její organizátory jako mnohé další ranní mrazík 26. září a další o několik dnů později. Intenzitou až minus čtyři stupňů spálil na pokles teplot pod nulu citlivé jiřinky od středních poloh.

Přes menší počet vystavovaných květin a pestrost květenství a barev patřila letošní výstava

k jednomu vizuálně nejhezčímu. Přispělo k tomu i aranžmá části jiřinek v prvorepublikové školní třídě. Slušelo jim to ve starobylých lavicích, u tabule stejně jako v dřevěném houpacím kohoutu.

Pravidelnou součástí jiřinkové přehlídky na Lüftnerce je výstava hroznů stolních i moštových odrůd révy vinné z Vinice sv. Kláry v Praze-Tróji. Letos ji obohatila unikátní přehlídka hroznů několika desítek odrůd vypěstovaných Ing. Janem Kratochvílem na vinici v Příšově u Plzně v nadmořské výšce kolem 380 m. Jmenovaný je předsedou zapsaného spolku

Vinaři Plzeňska a v rámci základní organizace Českého zahrádkářského svazu v Horní Bělě na severním Plzeňsku se dlouhodobě věnuje výběru vhodných odrůd vinné révy pro vyšší nadmořské polohy a s větší odolností vůči houbovým chorobám. Hornobělská zahrádkáři jsou mezi odbornou veřejností známí odrůdovými pokusy s jabloněmi, jimž se věnují od roku 1968. Své ovocnářské výsledky prezentovali malou výstavou jablek, hrušek a švestek. Byla to historicky první výstava ovoce na Lüftnerce.

(eš)

Foto František Hykeš

Minimum pro ochránce a přátele přírody

S přáním více dobrého v té naší české kotlině

Tomáš Košatka

Tomáš Košatka je absolventem střední lesnické školy v Písku. Od maturity pracuje jako ošetřovatel velkých šelem v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Ve volném čase se věnuje poznávání a ochraně přírody. Společně s dalšími dobrovolnými ornitology se zaměřuje na zlepšování životních podmínek pro sýčky obecné vyvěšováním budek k jejich snazšímu hnízdění. Není příliš nakloněn různým oficiálním ochrannářským aktivitám a kampaním. Je zastáncem obnovy souladu mezi přírodou a člověkem.

Vyhlášení sýčka obecného Českou společností ornitologickou Ptákem roku 2018 učinilo z této roztočité sovičky málem celebrity nejvyššího stupně. Již dříve se našlo dost „milovníků ptactva“, kteří by za pořízení fotografie tohoto kriticky ohroženého opeřence dali nevim co, aby se pak mohli pochlubit, pardon, sdílet ji se svými takzvanými přáteli na facebooku. Naopak ornitologové mající povědomí o jeho hnízdištích bedlivě střeží zbývající místa výskytu druhu pyšnického se druhovým jménem obecný, přesto dnes s přídomkem vymírající. Snaha o reintrodukcii je jistě poctivá, obvykle žel končí žalostně. Stojí peníze a sýčkové ji zaplatí zpravidla svými životy. Mnozí ochránci se snaží vnést do tajemna skrytého způsobu života některých živočišných druhů co nejvíce světla argumentující tím, že jim to pomůže v jejich záchraně. Já si naproti tomu přeji, aby si sýček některá svá tajemství pro půvab z neznáma a natruc všem odborníkům naopak ponechal. Naši předkové věnovali sýčkům sotva pohrdlivý pohled. Možná proto, že byli jejich častými společníky. Dřívější venkovská stavení nebyla vpravdě příkladem komfortu. Prostor dávala ale nejen lidem, ale i všelikým živočichům. Nechtěným, jako byli myši, cvrčkové, mouchy, ale i těm tolerovaným a chtěným. Hnízdila zde jiřička, vlaštovka, ve škvírách mezi kameny čermáček a konipasové. Půdy patřily sovám a poštolkám. Za popsaného stavu věci bývaly sýčkové nejšťastnější. Při jejich hlasových projevech sice tuhla slabším povahám krev v žilách, ale prosmejčili kdekterý kout ve dvoře. Hubili hlodavce a hmyz. Vesnice té doby byla plná vlastních zvuků – houkání, kvílení, vískání přerušovaného občasným mečením, frkáním, řinčením řetězů a štekotem psů. Ráno pak kokrháním kohoutů a klením rozespáleného hospodáře. To vše jsme vyměnili za plazmové televize, dotykové mobily, internet do každé rodiny a ledničku plnou než doufat, že sýčky, kteří byli pro vzdělané Řeky symbolem učenosti, zatímco našince upomínali „na poslední věci člověka“, jim zasvěcený rok nerušeně prožili i přežili a v příštích letech je bude v té naší české kotlině čekat více dobrého.

Foto Jaroslav Vogeltanz

Vrátí se?

Je sobota 13. října. Auto s plošinou Záchraného hasičského sboru Plzeňského kraje, stanice Horažďovice, poměrně složitě zajíždí na paseku k 25 m vysokému modřínu. V jeho koruně žil pět let až do letošního léta pár orlů mořských. Obrovské hnízdo však při větrné smršti neobstálo a spadlo na zem. Naštěstí v době, kdy v něm byla již dvě poletující (a okroužkovaná) mláďata. Členové dobrovolného ekologického spolku ochrana ptactva (DESOP) Plzeň vytvořili na jeho místě ze smrkových větví provizorní plošinu, aby na ní mohli rodiče mladé ptáky dokrmít. Orli ji však nevyužili, takže začali řešit umělou hnízdní podložku, aby se v následujících letech mohli na modřín vzácní dravci vrátit. I když se to také nemusí stát.

„Samí, bez pomoci profesionálních hasičů, bychom takovou operaci nedokázali. Byla to jedna z nejnáročnějších akcí za 25 let mé praxe“, přiznává zvířecí záchranář Karel Makoň a dodává: „Namontovat do špičky modřínu poměrně těžkou ocelovou konstrukci by z lana a kmene stromu technicky ani nešlo. I s plošinou jsme měli s Václavem Kuraelem mladším co dělat, abychom náhradní hnízdní podložku do výšky 23 metrů vůbec dostali.“ (m-r)

Foto Bohumil Mášek

Manětín by mohl mít netopýra ve znaku

Již třináctou Mezinárodní noc pro netopýry hostila letos v Plzeňském kraji zámecká zahrada v Manětíně. V programu nechyběla ani ukázka ultrazvukového detektoru. Ten umí „přeložit“ ultrazvukovou frekvenci letícího netopýra do slyšitelné podoby. A právě ta je základem k identifikaci jednotlivých netopýřích druhů. V ČR jich žije čtyřicet. Všechny jsou chráněné. Nejpočetnější netopýří kolonie v Plzeňském kraji žijí v kladrušském klášteře u Stříbra a v kostele sv. Jana Křtitele v Manětíně. Obě místa jsou evropsky významnou lokalitou. Více než 160 účastníků manětínských nocí si prohlédlo netopýry vodního, hvízdavého, nejmenšího, rezavého a velkého. Pro děti byl připraven netopýří osmiboj. Na mezinárodní noci pro netopýry se tradičně podílí též Zoologická a botanická zahrada města Plzně. (rz)

Foto Kateřina Míšková

Koně pomohou kuňce žlutobřiché

Plzeňský kraj se stal na konci září čtvrtým regionem v České republice, kde se začala k ochraně přírody využívat pastva divokých koní. Stádo bude spásat porosty v evropsky významné lokalitě (EVL) Šlovický vrch nad Dobřany na jižním Plzeňsku. Skupina šesti hřebečků tam přijela z rezervace velkých kopytníků ve středočeských Milovicích. Má pomoci udržet rovnováhu v krajině především potlačením rozrůstajících se křovin.

„Velice nás těší, že divocí koně, kteří se narodili v naší rezervaci, budou pomáhat s péčí o další přírodně cenné místo. Cílem našeho pilotního projektu v Milovicích bylo nejenom ochránit jednu unikátní lokalitu, ale také vytvořit chovná stáda tohoto koně uvidem ochránit Exmooru, která poskytnou zvířata pro péči i o jiná ohrožená místa,“ uvedl Dalibor Dostál, ředitel ochrannářské organizace Česká krajina. Ta vzácné koně pro dobřanskou rezervaci poskytla bezplatně.

Bývalé vojenské cvičiště na Šlovickém vrchu bylo využíváno armádou od konce 18. století. Civilním územím se stalo znovu v roce 2014. V souvislosti s jeho předchozím využitím ho pokrývá pestrá mozaika různých typů přírodních stanovišť. Objevují se tam krátkostébelné louky, porosty křovin, tůň, skály i malé lesíky, ale také opuštěný lom nebo zbytky starého sadu. Díky tomu jsou zde podmínky pro život mnoha vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Z rostlin, kterých tam bylo při botanickém průzkumu zjištěno více než 230 druhů, patří mezi nejzajímavější hrachor trávolistý nebo hvozdiček prorostlý. Ze vzácných druhů hmyzu je Šlovický vrch domovem motýla modráška jetelového. Především se však v kalužích rozmnožuje jedna z našich nejvzácnějších žab – kuňka žlutobřchá. Domov v nich našli i vzácní koryši připomínající trilobity – ohrožení listonozi letní, ale i další, drobnější zástupci této skupiny, žábřonožky letní.

Radní Plzeňského kraje pro oblast životního prostředí a zemědělství Mgr. Radka Trylčová k vypuštění divokých koní uvedla: „Jejich využití je součástí přirozené péče o biotopy a krajinu v této atraktivní lokalitě. Podporu tomuto místu vnímáme pro jeho jedinečnost jako velmi důležitou.“

Vedle evropsky významné lokality je území rovněž přírodní památkou.

(zt)

Od jízdnic řádů ke zlatu za včely

Otevřete-li si na internetu heslo Matěj Brzica, první informace, kterou si o něm přečtete, vám řekne, že v Talentmánii tak zaujal, že několikrát postoupil. A v čem? Ve znalosti jízdnic řádů téměř všech vlakových spojů v ČR. To se psal rok 2010. Bylo mu 11 let a toužil se stát strojevedoucím. Pozdější novinové články už o něm píšou jako o nejlepším juniorském včelaři v Evropě. Ale po pořádku.

Jak se dostal ke včelám? „Bydlel jsem na vesnici. Soused si pořídil včelstvo. Chodil jsem k němu, vyptával se, byl jsem zvědavý, jak včely žijou. Najednou jsem začal zjišťovat, že mi jeho

odpovědi a včely přes plot nestačí,“ rozpovídá se Matěj. „Pořídil jsem si vlastní včelstvo a začal navštěvovat včelařský kroužek při Domě dětí a mládeže ve Stříbře. Dnes už mám padesát včelstev.“ A řekne to tak samozřejmě, jako by to ani jinak nemohlo být. Ale vzápětí přizná: „Není to jednoduchý a laciný koníček a je fajn mít v zádech zkušeného včelaře.“

A jak se dostal k evropskému titulu?

Mladí stříbrští včelaři – v kroužku se jich každoročně sejde od 12 do 15 – se pravidelně a úspěšně zúčastňují republikových i mezinárodních odborných soutěží. A v roce 2015 se podařilo jednomu z nich, gymnazistovi Matěji Brzicovi, zvítězit v Banské Bystrici v konkurenci několika desítek soutěžících z 20 evropských zemí. Jistě mu pomohla i účast na soutěži rok před tím v Polsku. Stal se tak nejlepším mladým včelařem do 16 let v celé Evropě. Byla to velká pocta nejen pro něj, ale pro celý kroužek. Právě v tom roce oslavoval deset let činnosti. V čem se soutěží? V anatomii včelího těla, botanice. Nejtěžší disciplinou je podle favorita ochutnávka medu a určení z jakých květů pochází. „Přece jenom v zahraničí rostou jiné rostliny než u nás,“ vysvětluje, „A med má chuť, na které nejsme zvyklí. Ze sta možných bodů jsem získal devadesát sedm. Ztratil jsem je právě při ochutnávce.“

Klání se zúčastnilo 20 národních družstev a nejen z Evropy. Českou republiku reprezentovala trojice soutěžících složená z vítězů národních kola Zlaté včely.

V Banské Bystrici probíhala také soutěž družstev. A právě české reprezentaci při ní patřilo

první místo. Velkou zásluhu na tom samozřejmě měl mladý stříbrský včelař. Za úspěšnou reprezentaci České republiky ho přijal i tehdejší ministr zemědělství a výživy Ing. Marian Jurečka. Stojí za to určitě připomenout, že soutěž má české kořeny. Stejně jako to, že v roce 2018 se konala ve Francii a náš národní tým zde skončil jako druhý!

Dnes už je přes své mládí Matěj zkušeným včelařem. Tomu odpovídá i jeho postavení v kroužku. „Společně se staráme o osm úlů v kroužkové včelnici,“ začne představovat činnost mladých stříbrských včelařů. „Většina dětí ale má alespoň jeden vlastní úl. Pořádáme botanické exkurze, vyrábíme rámečky do úlů i samotné úly. Pro propagaci včelích produktů děláme voskové figurky a zdobíme medové perníky. Vědomosti většiny členů jsou tak velké, že přednášejí též dospělým,“ pochvaluje Matěj kolegy.

Co by to bylo za včelaře, kdyby se nerozpočídal také o včelkách. „Letos neměly dobrý rok. Rychlý vývoj přírody způsobil, že v létě už měly omezený zdroj potravy a hladověly.“ Další informací M. Brzica překvapí: „Nejtěžší život mají dnes včely paradoxně na vesnici. Lidé si kolem domů budují okrasné zahrádky s jehličnany a se zastřiženými trávníky. To v městě mají pastvy mnohem víc. Parky, travnaté lemy podél chodníků, různá zanedbaná a opuštěná místa. Je to prostě takový současný trend. Lidé myslí sobecky víc na sebe než na přírodu a okolí,“ konstatuje smutně mladík. „My to nezměníme, tak alespoň chodíme do okolí vysazovat keře.“

František Hykeš

Foto z archivu M. B.

List z herbáře

Vzpomínka na přímořskou dovolenou

Až si budete při dlouhých zimních večerech prohlížet fotografie z dovolené, určitě mezi nimi nebudete chybět, pokud jste se rekreaovali u Středozemního moře či v subtropických oblastech Asie, pohled na rozkvetlé oleandry. Tam všude jsou doma. Potěšení z krásně různobarevných a vonících květů a vzpomínka na teplá přímořská letoviska mohou přinášet i v bytě. Kultivary nižšího vzrůstu se dají pěstovat jako pokojové rostliny, ale ideální je tento stále zelený keř až menší stromek do zimních zahrad, prosklených balkonů nebo do interiérů moderních rodinných domů. Jejich jediným, ale vážným minusem je značná jedovatost celé rostliny. Rodiny s malými dětmi by se měly proto pěstování oleandrů spíše vyvarovat. Největší koncentrace jedovatých látek je v listech. Mírná otrava se projeví nevolností, požití většího množství listů nebo květů může skončit smrtí! Jsou dokonce známé případy, kdy se lidé přiotrávili při opékání masa na oleandrových prutech. Naproti tomu ale oleandr i léčí – povzbuzuje srdeční činnost a je močopudný.

Původní botanické druhy existují pouze tři. Vše ostatní jsou četné vyšlechtěné kultivary a na mnoha místech světa volně v přírodě rostoucí jejich „zdivočelá“ populace.

Na pěstování je to rostlina poměrně nenáročná. Ke zdárnému růstu ale potřebuje dvě podmínky: slunná místa a dostatek vláhy především v době kvetení. Prosívá jí též pravidelné hnojení. Krátkodobě snese teploty klesající až k -10°C . Ty sice většinou poničí mladé výhony, avšak keře nebo stromky spolehlivě obmění ze staršího dřeva. Dlouhodobé mrazy ovšem nepřezijí. Pro zimování je nejvhodnější teplota mezi 5 až 10°C . Oleandry kvetou na koncích nových výhonů. Proto staré přerostlé větve na podzim seřízíme asi o třetinu až o polovinu. Během zimy vyrazí nové výhony, které začnou na jaře rychle dorůstat a v létě se obalí květy. Polodřevité části odříznutých výhonů se dají využít k vegetativnímu množení.

Oleandr (*Nerium oleander*) patří do čeledi rostlin toješťovitých. V naší přírodě je zastoupena barvínkem menším (*Vinca minor*). Je to vytrvalá stálezelená bylina s modrofialovými na jaře se rozvíjejícími květy. Setkáme se s ní roztroušeně v listnatých a smíšených lesích a lesních lemech, ale i na dalších místech, kde jde většinou o zplanělé porosty. Jako stálezelená a půdokryvná rostlina se barvínek totiž často pěstuje v zahradách a parcích. (kola) Foto František Hykeš

Oleandr

Barviněk menší

Souboje a usmiřování člověka s přírodou

Rozvoj výroby, hospodářský rozkvět území, využití nerostných zdrojů – to mělo navrch nad přírodou, její ochranou nejen v dobách nedávných. Naopak už mnohem dříve. Důkazem – a určitě nikoliv ojedinělým mohou být následující dva příklady ze Šumavy: První odvodňovací ryhy v nivě Žlebského potoka ke zvýšení produkčních vlastností okolních lesů byly v okolí Dobré vyhloubeny již v 18. století.

Masivní těžba rašeliny u Dolní a Horní Borkové, obcí dnes zaplavených vodami lipenského jezera, byla zahájena už v roce 1888. Těžené rašeliniště mělo rozlohu kolem 200 ha! Většina usušených borků skončila v pecích parních strojů pohánějících zařízení ve schwarzenberských grafitových dolech v Mokré, Hůrce a Černé v Pošumaví.

Člověk přirozeně ovlivňoval krajinu sotva se v ní objevil. A je tomu už hodně dávno – jak potvrzují archeologické objevy, či z doby pozdější, ale stále vzniklé před naším letopočtem, památky na vyspělé a slavné kultury jako byla ta egyptská či římská. Míra ovlivnění okolní krajiny a přírody závisela na počtu obyvatel žijících na daných územích, jejich technické vyspělosti a samozřejmě způsobu obživy. Sběratelé plodů a lovci zvířat za sebou zanechávali rozhodně mělký civilizační stopu než pozdější zemědělci. Zemědělství se vůbec považuje za zásadní předěl vztahu člověka ke krajině a přírodě. Namísto využívání jejich darů je začíná cíleně produkovat. Pro chov zvířat potřebuje louky, pro pěstování obilovin a dalších užitkových plodin pole. Zejména ta však původní krajina vůbec nenabízela. Začala vznikat na úkor lesů. Nejčastěji jejich vypalováním. V Evropě probíhal prakticky tentýž proces, který se odehrává pod palbou mezinárodní kritiky v současnosti v Africe, Asii a Latinské Americe. I náš světadíl si zažil likvidaci dalších a dalších lesů, jak přestávala být původní obhospodařovaná půda úrodná, nebo jak se územím přelávaly kolonizační vlny. S rozvojem chovu hospodářských zvířat se vymezuje mezi těmi volně žijícími skupina, která je pro hospodáře nebezpečná a konkurenční. Jsou to všechny velké šelmy. Nejpronásledovanější je vlk. Postupně jsou populace stále menší, v řadě míst Evropy jsou zcela vyhubeny. Na území dnešní ČR nepřežil vlk rok 1914 a medvěd 1885. V poslední době se oba druhy alespoň do části republiky vrátili.

Stále silnějším faktorem ovlivňujícím krajinu a přírodu je industrializace. Nejsou to ještě ani tak industriální stavby, ty až později, jako potřeba nerostného bohatství a dřeva. Intenzivní těžba nerostů, především rud, mění např. výrazně tvář Krušných hor. Odborníci např. tvrdí, že oblast mezi Novými Hamry a osadou Jelení byla vlivem povrchové těžby rud doslova převrácena vzhůru nohama. Jejich tvrzení dokládají dodnes viditelné stovky pahrbků porostlé vzrostlým lesem. Stopy po důlní činnosti překryla časem opět příroda. Tak jako se stalo i v případě řady šachet v okolí Rotavy a v současnosti – a nutno říci s velkým přičiněním člověka – i v podkrušnohorské uhelné pánvi v severních a západních Čechách. I když krajina zde zůstane vzhledem k rozsahu těžby změněna nezvratně.

Přesto, že rozloha lesů se nijak dramaticky neměnila, výrazně se začalo proměňovat jejich složení. Původní smíšené a listnaté porosty nahrazovaly poměrně rychle rostoucí výtěžné smrkové monokultury. Stále více dřeva spotřebovávaly hutě, sklárny a další průmyslové manufaktury. Šumava je této etapy spojené s 18. a 19. stol. přímo čítanovým příkladem. A s důsledky jednostranného smrkového lesního hospodářství se nevyrovnala dodnes.

Ještě jedna poznámka k zemědělství. To u nás změnilo krajinu, odhlédneme-li od jeho začátků, nejpodstatněji v II. polovině minulého století. Bylo to v důsledku snahy získat ze zemědělské půdy co nejvíce a v souvislosti s velkovýrobními

Značným zásahem, v naprosté většině ale pozitivním, bylo budování rybníků. Soustava rybníčních děl, jež vznikla na Třeboňsku, včetně jejich napájení je evropským unikátem. Dalšími umělými vodními plochami se staly v minulém století přehrady. Jejich hodnocení již tak jednoznačně kladné není. Platí to i o prozatím naposledy postavené velké údolní nádrži – Nové Mlýny na Dyji na jižní Moravě (na snímku). Slovo prozatím je na místě. Klimatické změny, nedostatek vody s velkou pravděpodobností povedou k nové vlně přehradních staveb.

Foto: František Hykeš

způsoby hospodaření a s nástupem těžké mechanizace. Ale také se změnou vlastnických vztahů k půdě, především v Sudetech. Na základě rozsáhlých technkohospodářských úprav pozemků, podhorské oblasti nevýmaje, byly zcelovány jednotlivé pozemky, odstraňovány meze, remízky a polní cesty, vodní režim upravovaly velkoplošné meliorace a regulace potoků. Ano. Byla to určitě cesta k vyšší výnosům a k potravinové soběstačnosti – ovšem vykoupená zvětšující se půdní erozí a narušením přirozené akumulace srážek. Z hlediska ochrany přírody to znamenalo ústup, někdy i úplné vymizení desítek druhů rostlin a živočichů. Příklad za všechny ostatní: Kolikrát se setkáme v polích s koroptví – dříve u nás běžným, dokonce lovným, ptákem! Naštěstí se mnohé z těchto omylů předešlých let nyní napravují. Bohužel v souladu s přírodou ale není ani současné zemědělství.

Naše ohlédnutí za ovlivňováním krajiny a přírody člověkem v sledu předchozích tisíciletí, století a desetiletí jsme začali příklady ze šumavských slatí. Tady je i zakončíme. Pod taktovkou Správy Národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava se zde právě rozjíždí sedmiletý projekt za 150 mil. Kč zaměřený na obnovu rašelinišť a dalších mokřadů. V cílovém roce by jich mělo být revitalizováno 1 672 ha, a to především v Národním parku Šumava, v menším měřítku v sousedním Národním parku Bavorský les. Za posledních 20 let bylo na Šumavě obnoveno již 700 ha vodu zadržujících ploch. (fh)

Foto František Hykeš

Na statku

DOBRÁ ADRESA PRO LIDOVÉ ŘEMESLNÍKY

Poslední léta se zdálo, že zářijový festival tradičních řemesel a dovedností k užítu i potěše ztrácí na síle. Vypadalo to dokonce, že jde o jev, s kterým se toho příliš nedá dělat. Nositelé lidové řemeslnosti a dovednosti stárnou a proti tomu přibývá stále nových prezentačních příležitostí. A pokračuje komercializace ukázek. Na trzích na náměstích se toho samozřejmě prodá víc než v zoologické a botanické zahradě, kam si navíc musí zájemci nejdříve zaplatit vstup. Jenže dokud se pořadatelé neskloní před realitou a naopak vyhledávají nové řemeslníky a účinkující, není ještě nic ztraceno. Letošní ročník festivalu to plně potvrdil. Po několika letech bylo nádvoří a přilehlé prostory znovu plně podívané (a také ochutnávky). Atmosféra připomněla nejlepší léta této akce. Znovu se zde dralo peří a vyráběly ozdoby z kukuřičného šustí, inspirativní byly domácí zavařeniny. Mláče ní obilí cepy a praní v neckách připomínaly doby

Fenomény Krušných hor

V tuto dobu by měly být pod mocnou sněhovou vrstvou. Reč totiž bude o krušnohorských loukách. Je zima a krajíně, zejména horské, svědčí sníh. Ale až s jarem získají sluneční paprsky na síle, začnou se rychle probouzet do nového života. Nejprve rozkvetou podél potůčků, nejdéle nové vegetaci vzdorují sněhová výležiště a rašeliniště. Na přelomu jara a léta budou v plné barvě. „Záleží jaký je rok. Letos,“ informuje můj průvodce Ing. Petr Krása z Agentury ochrany přírody a krajiny, „přišlo léto i na hřebeny brzy a od počátku v plné síle. Složení kvetoucích rostlin se měnilo prakticky z týdne na týden. Některé druhy začaly kvést i v několikátýdenním předstihu oproti průměrným létům. Obecně platí, že do bohatého květu přicházejí krušnohorské louky v druhé polovině května a v tomto stadiu zůstávají tak dva měsíce. Druhovú skladbu se mění přibližně každých čtrnáct dnů. Nejprve kvetou vzrůstově nižší rostliny a postupně výška rozkvétajících bylin narůstá. Prvně výrazně rozkvétajícím druhem je žlutý pryskyřík prudký. Na něj navazují kakost lesní, rdesno hadí kořen, přidávají se opět žluté škardy a nepřehlédnutelný pcháč různolistý. Zapomenout nelze na červeně zářivou silenku dvoudomou, šťovík kyselý nebo violku trojbarevnou – různobarevnou. Ta je v kvetení vytrvalá, intenzivně kvete i v době, kdy většina trav vymetá a louky výrazně ztrácejí na barevnosti a začne na nich převládat hnědá barva,“ uzavře výklad Petr Krása.

Krušnohorské květnaté louky jsou fenomén. Lhostejno, zda jde o okraje rašeliniště, jako například Božídarského, různé travnaté lemy, lesní loučky nebo šetně v souladu s přírodou obhos-

podávané louky. Ty jsou v době největší pestrosti květin nepřehlédnutelné a jsou skutečnou ozdobou pohoří. Jaký markantní rozdíl oproti nejčastěji vypadajícím loukám v pohoří na západ od Krušných hor – ve Smrčinách. Zde jsou monotónně bílé od plošně rozšířené plevelné rostliny kerblíku lesního.

V letech, kdy se začaly velkovýrobní zemědělské formy vracet k hospodaření blízkému přírodě, motivovalo krajské pracoviště Agentury ochrany přírody a krajiny nové nájemce a majitele luk a pastvin, aby jim vrátili charakter původních horských a podhorských travních porostů. Přestože tato motivace je už řadu let minulostí, výsledky, které přinesla, přetrvávají.

Z botanického hlediska se krušnohorské krátkostébelné louky na mělké nebo mírně podmáčené půdě podle dominujícího druhu trávy nazývají smilkové. Vedle běžných rostlin jsou na nich zastoupeny i druhy chráněné jako např. všivec lesní, prha arnika či běloprstka bělavá. Tato drobná silně ohrožená orchidej se vyskytuje v karlovarské části Krušných hor jen na dvou místech.

Na hlubších a vodou dobře zásobených, ale nikoliv zamokřených, půdách se uplatňují v nadmořských výškách nad 800 m louky trojstětové. Ve větším rozsahu je najdeme pouze právě v Krušných horách. Pohledově dominantní trávou je v nich lipnice široolistá.

Obdobně jako jsou pro Krušné hory charakteristické trojstětové louky, je pro ně typickým lučním druhem koprník štětinolistý. Je sice chráněn jako ohrožený, ale nikoliv proto, že by mu hrozilo nebezpečí vyhynutí, ale pro jeho omezené geografické rozšíření. Pro tento subatlantský druh

Louka s dominantním rdesnem hadím kořenem.

V humóznějších půdách, podél niv potůčků a ve vlhkých lesních lemech se často vyskytuje mlčivec alpský a jeden ze dvou bíle kvetoucích pryskyříků – pryskyřík platanolistý. Oba druhy najdeme také ve spodním patře lesní vegetace.

tvoří západní hranici výskytu právě krušnohorské pohoří. Bíle kvetoucí silně aromatická bylina z čeledi miřkovitých (mrkovitých) byla pro svoji chuť a vůni používána k dochucování pokrmů.

O další aromatické bylině všedobru horském, rovněž z čeledi miřkovitých, hovoří Petr Krása jako o paměti krajiny: „Na každém místě, kde roste, žili dříve lidé, stála alespoň jedna chalupa. Němci ho pěstovali v zahrádkách a přidávali pro jeho typické aroma do likérů. Jedná se tudíž prakticky o zplanělý druh. Zajímavé je, že na druhé straně hranice se s ním setkáme jen velmi sporadicky. S ústupem výroby domácích likérů ho Němci zřejmě přestali mít důvod pěstovat a v upravené německé krajíně nestačil zplanět,“ domnívá se botanik.

Po několika stovkách metrů znovu přibrdí a ukáže na další květinu. Jmenuje se jirnice modrá a v Krušných horách je rovněž indikátorem dříve obydlených míst. V Čechách je totiž původní jen na Šumavě.

Z centrální části Krušných hor sjíždíme zpět k jejich úpatí, do údolí, jež svádějí vody pramenící v jejich rašeliništích a dalších mokřadech potoky a říčkami do Ohře. Na vlhkých místech jsou louky fialové od rdesna hadího kořene, ale nechybí ani ostrůvky tmavě zbarveného zvonečníku černého. Druhé jméno není nijak nadnesené. Květ patří skutečně k nejtmaším, s jakým se v naší přírodě setkáme. Krušnohorské a podkrušnohorské louky patří stále ještě k těm, kde se vyskytuje v hojnějších populacích. Jinak je v ČR s výjimkou Šumavy na ústupu.

Text a foto Ing. František Hykeš

Lüftnerka

(a ne zase tak vzdálené), kdy zemědělství a starost o domácnost byla dílna. K bohatosti programu přispěla, obdobně jako už loni, účast studentů ze Střední odborné školy ve Stříbře a samozřejmě všichni kmenoví účastníci festivalu v čele s košíkářskou rodinou Zdeňka Pikala z Hostouně. Jak se naopak zpracovává březové proutí na košťata předváděla v premiéře Blanka Matoušová z Rado-

myšle na Blatensku. (Na fotografii.) A její „živnost“ byla neustále obstoupena nejen zvědavci, ale i kupujícími. Košťata jsou hledanou výzdobou venkovských rekreačních chalup, dozvěděli jsme se od ní.

Věříme, že letošní obrat nebyl jen náhodný. A že se mezi lidmi v oboru rozkřikne, že statek Lüftnerka je pro jejich prezentaci dobrou adresou! (eš) Foto IRIS Miroslav Volf

Přerostlý brouk, pravěké zvíře...

Pásovec společně s mravenečníky a lenochody patří do řádu chudozubí. Jak už název naznačuje, jejich společný znak se týká chrupu. Zatímco mravenečníci nemají zuby žádné, pásovec štětinatý jich ve své tlamce ukrývá naopak více než sto. Nepokrývá je ale tvrdá zubní sklovina a nemají kořeny (nebo jen jednoduché). Špičáky s řezáky zcela chybějí.

Pásovec štětinatý
Foto Kateřina Misíková

Pozoruhodný je pásovcův krunýř: Je složený z kostěných pásů spojených pružnou kůží. Díky němu se dokáže pásovec kulovitý sevřít v nedobytnou kuličku. Spodní část těla je velice citlivá a je pokryta tvrdými, dlouhými chlupy.

Charakteristické jsou pro zvíře dlouhé a silné drápy. Slouží k vyhrabávání nor v zemi a získávání potravy. Jídelníček tvoří bezobratlí, drobní obratlovci, ale např. též plody stromů. Díky silným drápům se pásovc dokážou prohrabat i betonem. K životu pod zemí mají přizpůsobené plíce a nozdry, které zabraňují vdechnutí malých částic půdy. Většinu času tráví v norách, na povrch se vydávají až za soumraku.

Jejich život je samotářský, samec se potkává se samicí většinou pouze za účelem zachování rodu. Mláďata mají měkkou kůži, jež jim po několika týdnech života začne postupně tvrdnout.

Plzeňská zoo úspěšně chová dva druhy pásovců: kulovitý, který se nachází v Tropickém pavilonu v expozici tamarínů žlutorukých, a štětinatého; toho najdete v pavilonu Amazonie. Návštěvníci si je velmi často spojují s mini prasátkem, přerostlým broukem nebo pravěkým zvířetem.

Chov pásovice štětinatého patří k tomu náročnějšímu. Najít a poskytnout samici vyhovující podmínky pro odchov mláďat je někdy tzv. běh na dlouhou trať. Nevýhovující prostředí může vést až k úhynu mláďat.

První úspěšný odchov pásovice štětinatého v plzeňské zoo se uskutečnil v roce 2006. Od té doby se pokusy o další rozšíření populace pro dlouhodobé zdravotní potíže samice téměř úplně pozastavily. V roce 2013 byla dovezena nová mladá

Pásovec kulovitý
Foto Jaroslav Vogeltanz

samička ze Zoo Brno. Ta neměla problém zabřeznout, ovšem nedařilo se jí poskytnout podmínky pro úspěšný a přirozený odchov. Ošetřovatelská pile však byla silnější. V roce 2016 se vše otočilo k dobrému a samička poprvé přirozeně odchovála prvního potomka. Ten se stal brzy sám otcem. Tímto zdařilým odchovem se podařilo vyloučit všechny problémy a odstartovat chov pásovců včetně jejich rozmnožování. V roce 2017 se poprvé v její historii podařilo plzeňské zoo odchovat dokonce dvojčata.

A co takový chov pásovice štětinatého vyžaduje? Jelikož jsou to zvířata, která většinu času tráví pod zemí, musí mít k dispozici dostatek rašeliny nebo mulčovací kůry a duté stromy, do nichž ráda zalézají. Samec žije odděleně od samice. Pásovc se živí v podstatě vším, co najdou. V zoo Plzeň dostávají speciální míchanou směs obsahující granule, syrové hovězí maso, nastrohanou mrkev, banán, čínské zelí a tvaroh nebo hmyz. (Nejčastěji se jedná o potměnky brazilské nebo moučné.)

Předpokládaný datum porodu se počítá od prvního dne spojení páru, protože během několika dní nastupuje u samice automaticky říje a je tedy sto zplodit potomky. Po celou tuto dobu samec plní reprodukční povinnosti třeba i několikrát denně. Zhruba po padesáti dnech se zvířata od sebe opět oddělí. Před tím ošetřovatelé připravují budoucí matce to nejlepší prostředí pro odchov. Nejdůležitější podmínkou, bez níž nelze mláďata odchovávat, je najít klidné prostředí, kde budoucí rodičku nebude nikdo a nic rušit. Jakmile totiž samice získá pocit, že jsou ona a potomci v nebezpečí, začne je nervózně přenášet v tlamce z jednoho místa na druhé. Při tom může dojít k jejich úhynu – a to prochazením nebo jsou nechtěně zakousnuta. Ale najdete takové místo v zoo, kde zvířata probouzí hlasitý řev lva, vytí šakala či houkání gibbonů. Druhou podmínkou je porodní bedna. Ta musí být dostatečně prostorná a dvoukomorová. Do velké části, tzv. ložnice, ošetřovatelé nastelou potřebné množství materiálu k vytvoření teplého a pohodlného hnízda. V něm bude matka trávit se svými miminky několik týdnů. Vylézat bude jen v noci pro krmení. Malá místnost slouží k doplňování sena, aniž by se tak během odchovu samice nějak vyrušovala. Pravidelnou kontrolu umožňuje odklápěcí víko.

Pečlivá matka krmí mláďata několikrát denně. Při kojení leží na zádech a na břiše má své potomky. Teplota v ubikaci je udržována kolem dvaceti stupňů. Nekritičtější období je v prvních pár týdnech, kdy jsou mláďata pokryta měkkou kůží a slepá.

Zhruba po čtyřech týdnech začne matka vylézat z bedny a mladé pásovice nechává postupně v hnízdě o samotě. Ta začínají kolem šestého týdne prozkoumávat boudu a postupně se osmělují podívat se ven. Jakmile už vycházejí mimo hnízdo, je čas na určení pohlaví. U pásovců se vyskytuje velmi zajímavý jev, tzv. polyembryonie, kdy se rýhující vajíčko rozdělí na více embryí. Z jednoho vajíčka tak vznikne několik jedinců. Ti jsou vždy stejného pohlaví a mají identickou DNA. Plzeňské samici se loni ovšem podařilo porodit dvě mláďata opačného pohlaví: samičku Domíniku a samečka Danubia. Taková situace nastala poprvé. A vyvrácí výše popsanou polyembryonii zmiňovanou takřka každou encyklopedií. Ošetřovatelé si to vysvětlují tak, že během říje došlo u samice Esmeraldy k uvolnění dvou vajíček a narozená dvojčata jsou tím pádem dvojvaječná. Může to být ale také jen potvrzení rčení, že výjimka potvrzuje pravidlo...

Monika Nováková

DORTY PRO MEDVĚDY A JEJICH BÝVALÉHO OŠETŘOVATELE

Letošním návštěvníkům ve státní svátek 28. září slibovala Zoologická a botanické zahrady města Plzně nejen tradiční soutěžní putování přes tři světa dle medvědy, ale v jeho rámci i popolední překvapení na vyhlídkové terase nad výběhem těchto zvířat. Byla to podívaná, která se zde nekonala již řádku let. Čtyři medvědi a s nimi i jejich ošetřovatel Václav Trejbal dostali velké perníkové dorty bohatě ozdobené šlehačkou. Pro huňáče to bylo připomenutí, že jim nastává – bez ohledu na stále trvající teplé nepodzimní počasí – období zvýšeného příjmu kaloricky vydatné stravy před ulehnutím k zimnímu spánku. Pro jejich jednoho ze dvou ošetřovatelů to byl dárek na rozloučenou. U příležitosti jeho odchodu po 36 letech práce v plzeňské zoo do důchodu a poděkování za spolupráci při konání adventního a svátečního programu v „jeho“ rajonu velkých šelem. O příjemnou náladu se postaral dětský folklorní soubor Plzeňáček. (eš)

Václavovi Trejbalovi předal dort na rozloučenou umělecký vedoucí Plzeňáčeku Jan Rezek. Foto František Hykeš

Ohlédnutí za štěkající Kilometrovkou s MVDr. Radkem Protivou

Jen sluníčko nestačilo

Běh po šesti Kilometrovkou konaný v první polovině října za více než patnáctiletou historií provázelo nejrůznější počasí: mrazivo, větrno, podzimní ponuro. Nikdy však nebylo tak krásně jako letos. Slunečno a téměř letní teplota. Přesto se na startu shromáždilo jen kolem padesátky soutěžících. Nezdá se vám ta účast vzhledem k tradici akce, programu, množství cen, které se rozdělí, a hlavně k počtu psů v Plzni malá?

Podle ohlasů, jež slyším od soutěžících, si myslím, že běh Kilometrovkou je super, všem se moc líbí. Bohužel ve stejné době se konají ještě další psí soutěže agility nebo mašérů. Hodně pozvaných je právě na nich.

Pořadatelem Běhu po šesti je Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS. Hlavním a z hlediska organizace a portfolia cen rozhodujícím partnerem jste řadu let ale vy – plzeňská veterinární klinika RPEVET. Proto i druhá otázka míří na vás, pane doktore, jakožto představitele kliniky. Nepřijdete pro příští rok s nějakou změnou – třeba programu, návrhem na jinou organizaci, větší medializaci, nebo spojením se s nějakým dalším partnerem?

Větší medializaci by si akce zasloužila určitě. I když ani nyní jsme ji nezanedbávali. Já dávám pravidelně reklamu do Plzeňského rozhledu a do magazínu OKO. Byla též ve velmi čtené Mladé frontě Dnes. Program Běhu si myslím, že je v pořádku. Na příští rok máme domluvené nové předvádějící, kteří se letos nemohli vzhledem k termínu akce zúčastnit. Proto už několik let navrhuji jiný termín, nejlépe ve druhé polovině září. Říjen je pro pejskaře skutečně nabitý. A počasí nebývá tak vlídné, jako bylo letos...

(hy)
Foto František Hykeš

1918

100 LET
2018

Expedice za poznáním

AMAZONIE NA JIHU MORAVY

Čechy mají Českou Sibiř a Českou Kanadu, také jsou klimaticky chladnější, Morava Moravskou Saharu a Moravskou Amazonií. Tři z uvedených míst jsme navštívili v rámci expedičního cyklu na počest 100. výročí vzniku Československé republiky v minulých číslech. Nyní právě vstupujeme do Moravské Amazonie.

Kousek za Lanžhotem, nejjihněji položenou obcí Moravy, se vnořujeme do rozlehlých lužních lesů polesí Soutok v Dyjsko-moravském trojúhelníku, jak se toto území oficiálně jmenuje. Jedeme po jedné z cest propojujících lesnické úseky a několik málo staveb z období Lichtenštejnů. Jinak jen samé – převážně listnaté – lesy, které občas vystřídá menší či větší louka. Některé z lesních silnic kopírují bývalou lichtenštejnskou železnici,

jež sloužila dopravě dřeva. Do roku 1990 byly též důležitým bezpečnostním prvkem, protože území leželo v pohraničním pásmu. U nedalekého soutoku Moravy s Dyjí, který dal místu jméno, se dnes setkávají hranice trojice států: ČR, Rakouska, Slovenska. Některé také vedly k ropným vrtům. Ty opuštěné byly nedávno zlikvidovány jako staré ekologické zátěže. Zůstaly po nich jen světliny zarůstající mladým lesem.

Prakticky celé polesí je oborou Lesů ČR. Rozlohou 4 732 ha největší u nás. Všechny brány jsou pro pěší a cyklisty průchozí. Cyklotrasy umožňují navštívit soutok Moravy a Dyje – zároveň nejjihnější a nejnižší položené místo Moravy (148 m n. m.).

Většinu luk zdobí majestátní solitérní letité duby. Některé hostí čapy s jejich hnízdy. Z jiných zbyly jen

Pokračování na straně 18.

Lužní prales

Pokračování ze strany 17.

soušky a torza ohořelá od blesku. Krajina je zalita podzimním sluncem, ale ony jí dodávají zvláštní pochmurný obraz. Z ochranného hlediska je pozoruhodný habr obecný při cestě na Pohansko. Jde o nejsilnější strom svého druhu na světě.

Občas můžeme nějaké cyklisty. Jinak příroda, jen příroda. Větší výskyt lidí je pouze okolo zámku Pohansko. Ostatně toto místo si vyhlédli k obývání již naši dávní předci. Stále probíhající výzkumy v archeologické rezervaci o tom přinášejí další nová svědectví.

Průvodce, vedoucí polesí Soutok Jiří Netík, dává na jedné z luk pokyn k zastavení. Vysoko nad námi krouží několik orlů mořských. Podle odhadů ornitologů se jich ve zdejších lužních lesích vyskytuje v zimě kolem 50. Někteří tady rovněž zahnízdí. Letos to byly čtyři páry. Od roku 1998 zde hnízdí i orel královský. V tomto roce vyvedly dva páry čtyři mláďata!

K dalším zajímavým a chráněným ptákům patří včelojed lesní, čáp černý nebo dva druhy luňáků. Těch před odletem bývá až 150. Chrástal tu žije v pěti druzích. Pro zdárné vyvedení mladých je třeba hnízdní louky sekat déle, až po 15. srpnu. Stará nekvalitní biomasa se zhodnocuje v třečíské teplárně.

Krajina takřka bez civilizace je domovem lišek, jezevců, vyder, ale bohužel také přivandrovalých nutrií, norků amerických a psíků mývalovitých. Možná i nějaký šakal se tu objeví. Nechybějí ani bobři. „Když se tady usídlili,“ mluví na rovinu vedoucí polesí, „měli jsme radost. Teď už takové nadšení nesdílíme. Za rok dokážou napáchat na porostech škody až za deset milionů korun. I když ty letošní, abych byl korektní, budou asi výrazně nižší.“ Naproti tomu k vyhnulým zvířatům patří divocí králíci a od roku 1997 také syslové.

Na druhové skladbě zdejších lužních lesů se přibližně z poloviny podílí dub. Dominantní je dub letní. Křídlaté zbarvenými listy se na podzim občas prozradí příměs dubu červeného americké proveniencie. Ale už se nevysazuje. Naopak dub slavonský, původem ze Slavonie v Srbsku a Chorvatsku, je vítán. Raší totiž o čtrnáct dnů dříve, takže se vývojově nesetkává s obávaným škůdcem obalečem dubovým. To další z dubů – cér – je lesníky spíše trpěn. Má nekvalitní dřevo. Alespoň, že poskytuje krmivo pro zvěř a snáší suché prostředí.

O duby a další listnaté dřeviny se vede mezi lesníky a ochránci přírody v posledních letech spor. Ukazuje se totiž, že starých mohutných stromů, některým je až 450 let, v lužních lesích ubývá. Je

to dáno tím, a v tom se oba tábory shodují, že se změnily hydrologické poměry. Jak stav zvrátit, na to se už názory liší. Lesáci začali na loukách vysazovat solitérní duby a přistoupili k plánovitému prosvětlování části porostů. Při diskusi nad problémem by se nemělo pomíjet, že příroda není statická, ale vyvíjí se, mění se. Některé vývojové periody vysoko přesahují jednu lidskou generaci. V případě stromů obvykle zpravidla. Jiří Netík k tomu připojí: „My na jižní Moravě to víme moc dobře. Takový jeřáb oskeruše zasadíš ty a plody sklízíš tvé děti!“

Jak se v polesí Soutok hospodaří, názorně ukazuje hospodářský plán zpracovaný od přehledné mapy visící v pracovně J. Netíka. Převládá barva tmavě zelená – bezzásahová území. Fialová značí odložené těžby v rámci decennia (desetiletí). Prosvětlování je vyznačeno okrovou. A nejméně zastoupená světle zelená je synonymem pro těžbu. Silně bylo omezeno pálení dřevěného uhlí. Republika je zavalena lacinými dovozy z Polska. Jenže polemiky vyvolává každá těžba. Na internetu se lze dokonce dočíst, že podobnost mezi skutečným amazonským pralesem a Moravskou Amazonií je v tom, že obojí mizí těžbou dřeva před očima. Ochranáři by nejraději, kdyby se území podařilo vyhlásit chráněnou krajinnou oblastí. Ostatně pokrývá je jeden z nejrozsáhlejších lužních lesů v Evropě! Lesníci namítají, že jeho podoba vznikla hospodářskou činností. Ovšem už dnes je chráněn v rámci evropsky významné lokality Soutok-Podluží, ptačí oblasti Soutok-Tvrdonice, mokřadů Ramsarské úmluvy či biosférické rezervace Dolní Morava. Pod číslem 27 to byla dokonce první ptačí oblast vyhlášená na území našeho státu!

Nejzachovalejší pralesovitý lužní les se nachází v národních přírodních rezervacích Ranšpurk a Cahnov-Soutok (obě vyhlášeny již v roce 1949). Před okusem vysokou zvěří je chráněn od počátku 90. let oplocení. Bohužel starých dubů už tam příliš nepotkáme. Letité stromy a odumřelé kmeny jsou domovem pro řadu živočichů od hmyzu po ptáky. Například tady žije náš třetí největší brouk – zákonem chráněný tesařík obrovský. V roce 2012 zde objevili vědci dosud nepopsaného brouka z čeledi kožojedovitých. Podle místa nálezu dostal pojmenování kožojed moravský.

K soutoku Moravy jdeme pěšky. Část cesty vede po povalelovém chodníku. Lužní lesy mohou být zaplavovány i několikrát do roka. Letošní sucho se ale nevyhnulo ani jim. Některá slepá ramena Moravy jsou úplně suchá, z dalších zbyly jen mělké tůňky. Morava na soutoku není rozhodně velkou řekou, která sbírá vody ze značné části země, jejíž nese jméno. Jenže první změny ve vodním systé-

mu zdejších lužních lesů vyvolaly už regulace obou hlavních toků. Došlo k poklesu hladiny podzemní vody a ustaly pravidelné záplavy. K umělému povodňování oblasti soutoku obou řek se přistoupilo až po roce 1994. Naposledy se povodňovalo loni (po 19 letech), letos nebyla voda v Novomlýnských nádržích.

Průvodce připojuje další informace: „V polesí je osmdesát kilometrů kanálů pro odvedení povodní. Obnoveno je jich padesát kilometrů, ale mají víceméně obrácenou funkci: Vodu spíše zadržet. U Pohanska jsou tři vodohospodářské objekty, jejichž prostřednictvím voda vtéká do lesů. Občasná povodňová vlna z nádrže Nové Mlýny není pro závlahu porostů dostatečná. Proto se plánuje vybudovat jez na Dyji, aby se do lesních porostů dostával více vody.“

Dostatek vody prospívá ovšem nejen zdejší vegetaci, ale i komárům. Jiří Netík má ještě v živé paměti komáří epidemii v roce 1997, kdy se vylihlí komáři z vajíček nakladených za 13 let. Na Soutoku se vyskytuje 33 existujících druhů komárů. „K lužním lesům komáři vždy patřili,“ rozvine téma: „Traduje se, že jejich neustálé odhánění dalo vzniknout folklornímu tanci verbuňk. Dnes si s nimi ale už díky selektivním postřikům dokážeme poradit.“

Místy sahají porosty kopřivy dvoudomé podél cesty k soutoku a trojhranici až ke krku dospělého člověka. Na živiny nejsou zdejší půdy rozhodně chudé. Vždyť Morava přináší živiny hned z několika zemědělských oblastí. „Na jaře a začátkem léta ale les vypadá úplně jinak,“ upozorňuje J. Netík. „Nejdříve rozkvétá koberci sněženek, poté se rozvoní konvalinkami a nakonec přichází třetí bílá vlna. Kvete česnek medvědí.“

Soutok Moravy s Dyjí

Ostatně biodiverzita ve zdejších lužních lesích je největší v ČR. Velmi zajímavé jsou i z hlediska výskytu lišejníků. Při botanické inventuře v roce 2014 jich zde odborníci napočítali celkem 187. Z toho 59 je v různém stupni ohrožení. Zejména je však překvapil nález osmi taxonů, které byly u nás považovány za vyhnulé a třech druhů dosud v ČR nepopsaných.

Další místní zajímavostí jsou ostrůvky navátých würmských písků – tzv. hrůdy. Jejich vznik je vysvětlován i tak, že tornádo nasálo písek na Sahaře a potom ho ztrácelo v nejnižší části Moravy. Prostě, i kdyby nebyly zdejší lesy přirovnávány k exotické Amazonii, budme za takové místo na mapě naší země vděční a chraňme si ho!

Text a foto Ing. František Hykeš

(Poděkování za servis při získávání informací pro článek náleží Lesům ČR – krajskému ředitelství v Plzni a Jiřímu Netíkovi, vedoucímu polesí Soutok LZ Židlochovice.)

Daleko od břehů

Opustíme pobřežní vody, jež byly tématem soutěžních otázek v minulém čísle, a vydejme se dál od pevniny. Mořské a oceánské vody, které se nalézají dále od pobřeží, jsou na život překvapivě chudé. Masožravci tak musí při hledání potravy urazit často značné vzdálenosti. Více už však neprozradíme. Další informace hledejte sami formou správných odpovědí na dané soutěžní otázky.

- 1 Jaký je rozdíl mezi fytoplanktonem a zooplanktonem?
- 2 Nejznámějším z mořských a oceánských velkých masožravců je: A/ delfin B/ piraňa C/ mořská kráva C/ žralok?
- 3 Typickým ptákem vznášejícím se nad mořskými a oceánskými vodami daleko od pobřeží je: A/ racek chechtavý B/ albatros C/ kormorán D/ orel mořský?
- 4 Úhoř říční putuje několikrát za svůj život z evropských jezer a řek do hlubin Sargasového moře v západním Atlantiku. Tuto cestu podniká: A/ aby si doplnil v těle zásoby soli B/ protože se zde rozmnožuje C/ tato migrace je stále neobjasněna.
- 5 Dokážete přiřadit ke známým „mořským“ knihám jejich opravdové autory? Knihy: Stařec a moře, Bílá velryba, Dvacet tisíc mil pod mořem, Oceánem na kře ledové; autoři: Ernest Hemingway, Herman Melville, Vladimír Páral, Jules Verne.

Otázky nepatří k nelehčím. Ale vy je zvládněte! Už proto, že se tímto číslem s touto soutěží loučíme. V dalším čísle začneme soutěžit na nové téma – a sice PŘÍRODA A ČLOVĚK.

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň, a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 2. čísla časopisu IRIS, ročník 2018 – pro velký počet správných odpovědí bylo vylosováno opět pět jmen: Bohuslava Šrotýřová, Kladno; Dana Böhmová, Plzeň; Josef Našinec, Klatovy; Zuzana Svobodová, Chotovice; Lenka Hladíková, Chodský újezd. **Správné odpovědi na soutěžní otázky:** 1/ uvedená charakteristika filmu byla správná; 2/ středomořské ostrovy dle velikosti: Sicílie, Sardinie, Kypr, Korsika, Kréta; 3/ ostrov Komodo je jedním z indonéských ostrovů; 4/ vlastní pavilon má v plzeňské zoo ostrov Madagaskar; 5/ kokosový ořech neztrácí klíčivost ani po dlouhé plavbě mořem.

Všem výhercům blahopřejeme!

Pozvání

Zimní cestopisné přednášky o přírodě pod souhrnným názvem Posezení s... se konají i letos v sále Environmentálního centra Lüftnerka od 18 hod. vždy ve čtvrtek od ledna do konce února. A program je opravdu lákavý. 10. 1.: JINDŘICH FANFRLÍK – TYGRŮ – exkurze do skrytého života ussurijských tygrů na ruském Dálném východě; 17. 1.: ANDREA FOJTÍKOVÁ – NAMIBIE – terénem autem přírodou této jihoafrické země; 24. 1.: ALEŠ TOMAN – KYPR – aneb dva roky zoologova života na středomořském ostrově; 31. 1.: JAN DUNGL – AMAZONŠTÍ INDIÁNI – poutavé vyprávění velkého milovníka Amazonie; 7. 2.: MATĚJ PTACZEK – KOLUMBIE – setkání s prvním Evropanem, který strávil více než dvacet měsíců v divokém kolumbijském departamentu Antioquia; 14. 2.: HANA BOHME – VÝCVIK PSŮ PRO AFRIKU – tito psi vyhledávají v Kongu ohrožené druhy zvířat nebo zboží z nich; 28. 2.: DANIELA KOTEKOVÁ – ŽRALOČÍ ŽENA – to proto, že se mezi ně potápí a stali se její celoživotní láskou a vášní.

Na slovičko se zoo jsou večerní klubová setkání s besedou o čtvrtletních novinkách v zoologické zahradě. Vždy je přítomen host z řad zoologů nebo ošetřovatelů. Nechybí obrazová návštěva v archivu plzeňské zoo i nahlednutí do jiné zoo. Moderuje Mgr. Martin Vobruba. První setkání určené především fanouškům zoo se uskuteční 27. 3. (další 26. 6., 25. 9., 18. 12.) v sále Environmentálního centra Lüftnerka. Příchod v čase 17,30 – 18,00 horní pokladnou Vinice (vstupné 50 Kč na hlavu). (vo)

Celoroční přehled hlavních akcí pořádaných Sdružením IRIS, Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně a jejich partnery v roce 2019

1. ledna: Jak na Nový rok, tak po celý rok – tradiční slevová akce pro první návštěvníky v novém roce
24. února: Český rok na vsi – Rozpuštělé vyhánění zimy s topením Morany, průvodem masek z Vinic do středu města a se soutěží Plzeňský kobližek – odpolední program
25. února – 1. března: dětský denní tábor o jarních prázdninách na Lüftnerce
23. března: Otevírání České řeky, vítání jara a probouzení lesa – celodenní soutěžní program na počest nového jara (nositelé rybích jmen mají zvýhodněné vstupné)
30. března: Ptačí sobota – celodenní naučné soutěžní program k Mezinárodnímu dni ptactva (nositelé ptačích jmen mají zvýhodněné vstupné)
19. dubna – 22. dubna: Oslava Velikonoc na statku Lüftnerka – celodenní program s rozšířeným kulturním programem
27. dubna: Plzeňský Den Země – ekologicky zaměřený celodenní naučné soutěžní program
30. dubna: Český rok na vsi – čarodějnické odpoledne na statku Lüftnerka – odpolední (čarodějnice a čarodějové vstup zdarma)
1. května: MAY DAY pro ochranu přírody – celodenní program
Folklórní odpoledne pod staročeskou májkou na statku Lüftnerka
18. – 19. května: Dny japonské kultury – celodenní program
Konec května – začátek června: Velký dětský den pro školy s ROP Jihozápad
1. června: Dětský den po stopách Hanzelky a Zikmunda – celodenní program
22. června: Budiž léto pochváleno – pohádkovou stezkou do času prázdnin – celodenní program s rozšířeným kulturním programem
Finále Květinové dívky 2019 – odpolední program
29. června: Adie školo, hurá na prázdniny – celodenní soutěžně zábavný program
- Červenec: 1. a 2. běh letního dětského příměstského přírodovědně zaměřeného tábora Deset dnů s kamarády ze zoo
- Srpen – poslední týden: 3. běh letního příměstského tábora na Lüftnerce
30. srpna: Den bez palmového oleje – prezentace ochranných projektů (10 – 17 hod.)
31. srpna: Ahoj prázdniny, je tu opět škola – celodenní soutěžně zábavný program
2. září: Bosou nohou po zoo (v 18 hod.) – netradiční poznávání zoo všemi smysly
7. – 8. září: Slavnosti babího léta na Lüftnerce s XV. ročníkem oblastní výstavy Jiřinek a dalších podzimních květů – celodenní program
14. – 15. září: Festival dobových řemesel a činností k užítku i potěše STATEK 2019 s rozšířeným kulturním programem – celodenní program
21. září: Hravý podzim – Běh Kilometrovkou po šesti – rekreační běh se čtyřmi miláčky o ceny a nabídkou velkého psího programu – odpolední program
28. září: Hravý podzim – Přes tři světadílů za medvědy (soutěžní program v afrických a asijských expozicích a u výběhů medvědů) – celodenní program
5. října: Hravý podzim – Zvířecí sobota s velkým srazem plyšových zvířátek – odpolední soutěžní program
2. listopadu: Strašidelná zoo – podvečerní program
30. listopadu: Odpolední adventní tvůrčí dílna na statku Lüftnerka na téma zdobení adventních věnců
7. prosince: Čertovské odpoledne na statku Lüftnerka s mikulášskou nadílkou a ukládáním medvědů k zimnímu spánku
14. prosince: Živý betlém na statku Lüftnerka
21. prosince: Adventní setkání se zajímavými lidmi, poté večerní komentovaná adventní procházka po zoo
24. prosince: Nadělte zvířátkům do jesliček a chyťte si zlatou ryбку, vánoční soutěžní naučná stezka, Vánoce u šimpanzů – dopolední program
31. prosince: Silvestrovský dopolední program – Chyťte si zlatou ryбку (soutěžní program), silvestrovská stezka o ceny, přivítání symbolického posledního návštěvníka roku 2019
1. ledna 2020: Jak na Nový rok, tak po celý rok – tradiční slevová akce pro první návštěvníky v novém roce

Změna programu vyhrazena.

Regionální zprávy, sport, kultura, TV program.
To jsou naše regionální noviny!

BB Press media s.r.o.

NARCIS, s. r. o., Plzeň

– velkoobchod – maloobchod

řezané a hrnkové květiny,
zahrádkářské potřeby,
zahradní chemie, dárkové zboží,
svatební a smuteční vazby,
rozvoz květin

Na Roudné 80

(areál bývalých zahradnických závodů)

Otevírací doba: **Po – Pá 7 – 17 hodin**

Prodejna – květinářství: **Galerie Dvořák Plzeň-Slovany**

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně listopad – březen od 9 do 17 hod.

Vstupné: dospělí 100 Kč, zlevněné 70 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 310 Kč.

Duben – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 150 Kč, zlevněné 110 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 490 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 50 Kč.

Společné vstupné ZOO a BZ + DinoPark:

dospělí 240 Kč, zvýhodněné 170 Kč, rodinné 770 Kč.

Pernamentky ZOO a BZ – rodinná (dva dospělí, dvě děti 1 500 Kč).

V pondělí senioři v ZOO a BZ 30% sleva!

Psi do ZOO a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého tř. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 40 Kč, zlevněné 20 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

**Pro opakované návštěvy ZOO a BZ
i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!**

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň

tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Zoo Plzeň je na další sociální síti. Po několika letech na Facebooku se můžete s fotografiemi zvířat plzeňské zoo rovněž setkávat i na Instagramu.

Doufáme, že tímto způsobem oslovíme další zájemce o dění v „Docela jiném světě“.

ZOOTRHY PLZEŇ 2019 SE KONAJÍ

NOVĚ V KRAŠOVSKÁ AKTIVITY CENTRU, Krašovská 30

19. 1., 23. 2., 23. 3., 20. 4., 11. 5., 8. 6., 27. 7., 7. 9., 5. 10., 9. 1. 11., 14. 12.

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury. Jejich přejímka od 6 do 9 hod.

Cena stolu 100 Kč. Rezervace: 777 578 676.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně, Sdružení IRIS, redakce časopisu IRIS děkují všem návštěvníkům, věrným přátelům, čtenářům za projevený zájem, všem kmotrům zvířat a sponzorům za poskytnutou podporu.

Velké poděkování patří všem distributorům časopisu IRIS v Plzeňském a Karlovarském kraji i v dalších místech.

Ocenění patří:

Plzeňskému kraji

Statutárnímu městu Plzeň

Nadaci 700 let města Plzně

American Chance Casinos Česká Kubice

Cestovní kanceláři BUSTOUR Foltýnová

Letecké školy Tomáše Vrbského AIR TOM

Nakladatelské a vydavatelské agentury NAVA Plzeň

Grafickému studiu NAVA DTP

Tiskárně NAVA TISK

Zahradnictví KVĚTINY MILT Plzeň

Veterinární klinice RPVET Plzeň MVDr. R. Protivy

Grafickému studiu a reklamní dílně Bílý slon

Majiteli s. r. o. NARCIS Plzeň

Ing. Františku Bittenglovi

Lesům ČR - krajskému ředitelství Plzeň

Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje

Krajské knihovně Karlovy Vary

Foto Taťána Typltová

Tři sta pětadesát spokojených a úspěšných dnů v roce 2019 přeje všem návštěvníkům, přátelům, sponzorům, kmotrům zvířat, spolupracovníkům, čtenářům a distributorům časopisu IRIS Zoologická a botanická zahrada města Plzně společně s redakcí.

Zůstaňte nám věrní i v novém roce!

Jak získat časopis IRIS

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 100 Kč. Částku lze uhradit poštovní poukázkou, kde nezapomeňte uvést účel platby – PŘEDPLATNÉ IRIS, nebo bankovním převodem. Číslo účtu: 282 564 313/0300 – VS 200 303. V tomto případě je třeba sdělit jméno a adresu objednavatele. Na poštovní poukázce musí být vždy uvedena adresa: ZOO a BZ Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V Plzni na adrese vydavatele, v Akva tera na Palackého tř. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, na Krajském úřadu Plzeňského kraje, v Národním institutu pro další vzdělávání v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V Karlových Varech na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním institutu pro další vzdělávání v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli.

V Chebu v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat i ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji.

Do základních a mateřských škol v Plzeňském a Karlovarském kraji je IRIS distribuován převážně prostřednictvím obcí s rozšířenou působností.